

משנה א
משעה שרובתנים כול מין
פ"ה הנהגה ק"ה הא"ס
ופ"ה הנהגה הנהגות. פ"ה
ע"ה י"ה. פ"ה י"ה. פ"ה י"ה.
ל"ה פ"ה א. פ"ה פ"ה א.
פ"ה פ"ה א. פ"ה פ"ה א.
פ"ה פ"ה א.

א מאימתי קורין את שמע בערבית. תנא אקרא קאי.
דכתיב (דנרסו) ודברת צם וגו' בשכבך ובקומך משם למד
שחובה על אדם לקרות שמע בערב ובבקר ושאל עכשיו מאימתי
זמנו ומדכתיב בשכבך ברישא הקדים של ערבית. גמ' (ועין
במשנה ד'): משעה שהכהנים וכו'.

תוספות חדשים

משנה א
בערבית כ"ס גרסינן
בערבין ויתכן
מאל לפרוט רבינו הם
שם לשם ג' עקשות
התמלת השקופה וסופה שהיא
למלת הוכינים הוא זמן
ק"ס וכל אחת מהם נקראת
שם ערב כמו שחובה נקראת
מנחת כהן חלק מנחה שמה
מנחת א' פ"ו ובשפתא פ"ה
קאמר ערבין דכבר עברו ב'
ערבין (שמיים לוד). ולפי
מ"ש בתקונים חקון ה'
השפת ערבית היא סוד
ר"ה חיי נמי פ"ה גרסינן
בערבין לשון רבים (אדרת
חליה).

ראשון לציון

משנה א
מאימתי ולא נקט מאימתי.
ב' ב' מ' ס' א
שנכתיב בערך מתי ומתי
ע"ס לשנת נסד:

א"ה באשר בשאר מקום
פני אמרתי להציג דבר
נחמד בשם ה"ה ה"ן
עשיר.
לאכול בתרומתן. על פי
המנהג האמת הוא כדלית
כל המנות. ר"ה המנהג
למנוח זמנה בחילת התורה
הנקראת ראשון. ועוד למנוח
דמנוח זה על ק"ס היא
הראשית מכל המנות בתרומה
שהיא ראשית כדכתיב כל
חלב תיבוס ויזכר ראשית
וגו'. שכי עיקר ק"ס היא
קבלת שול מלכות שמים.
ובכ"ס שאלו לגוון שחוקק
אלה ח"כ תרומה תרומה
גדולה כך היא לו לאדם
לקבל עליו שול מנחה אלה
ח"כ כבר קבל עליו שול
מלכות שמים תחילה ע"כ:
ועוד י"ל על מה שהתחיל
רבינו הקדוש דין ק"ס ותלה
המלת זמנה בשבת הכניס
והק זמנה בשבתות הלילה.
לדמו עליו שאף קריאת שמע
שאר קבלת שול מלכות שמים
אין וזאתו כשמתחיל הלך לפד
חייבה להיות דוחק כשמתחיל
בקריאת שם וזמנה כשמתחיל
לה בתחלתה ובכא"פ. וגם
שקראת כתיב' אף חתך
שכילתן עשרתן הלויים סגן.
וזהו מה שצדוקת מנחת
מלאכי ה' נכנסים על להם
זמן קצוב ומכ"ס של מנחה
ה' התלויה ומכ"ס של מנחה
עשירי ונשאת בכל הדקדוקים
ואקריבם ממנחת:

מאימתי

קורין א את שמע בערבית. משעה
שהכהנים נכנסים ב) לאכול בתרומתן ג).

בפ' י"א דשבת (דף ז"ט ע"ג מסייע) ועי' סוף דמאי וריש פ' י'
דשבת ורפ"ק ופ"ו דיבמות (דף מ"ד): לאכול בתרומתן. כתב הר"ב דכתיב
ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים וצ"ל הערל (דף ע"ד) מוקמינן לה בתרומה. ומ"ש הר"ב דהיינו עד ללאת הוכיבים דהיינו משמע
קרא עד שיטהר הרקיע מן הארץ והיינו כשילאו כוכבים. (רמב"ם פרק ז' מהלכות תרומות) ועי' ריש פרק ג' דר"ה: בתרומתן. וכן

מלאכת שלמה

כתב הר"מ ז"ל בהקדמתו לסדר זרעים הדתחיל בסדר זרעים כו' (כמו שהביא ה"ה"ש בשמו בהקדמתו) עד לסיכך החתיל מאימתי קורין את שמע וכל
פה שנתחבר אליו אה"כ חור לענין הסדר והוא לדבר במצות זרע הארץ. עכ"ל ז"ל. ריא"ו נחב ראשית הכמה יראת ה'. על כן ה"ה סדר רבונינו
הקדושים להתחיל סדר המשנה ביהודי של הקב"ה ואמרו שחייב אדם לקרא ק"ש לייחר שמו של הקב"ה ולקבל עליו עול מלכות שמים ועול
תורה והמצוות ע"כ ובזכר שנאמר. ובשכבך ובקומך עכ"ל ז"ל. ועי' במ"ש בריש מ"ה אבות בשם הרב משה אלשיך ז"ל:

א מאימתי. בערוך הביאו בערך מתי. ונראה דגרסא ממתי. וכו' ויש שסוים
מאימתי ולאף תוספת כמו אלף' לזרועו וזרועו ותרנוס מתי אימתי. ומאן
דגרסינן מאימתי אינו משונה שהוא כמו וכלמתיים על פני הארץ ע"כ. וכתב הר"
שלמה שירליו ז"ל פ"ה הגאון ר' מלתי ז"ל מ"ס הראשון אינו עיקר והוא כמו מתי
אבא ויראה פני אלהים. מתי אעשה גם אנכי לביתי ע"כ. ונראה ענינו דמלת
עד דחקתו ור"ה לפרט כמה הוא שיעור של הקריאה משעה שהכהנים נכנסין עד
סוף ההשמעה כו'. וז"ל דפסוק גרסינן מאימתי ומ"ס הראשון עיקר והתמלת
הזמן הוא דקא בעי והיי איתא צברייתא מאימתי מתחילין לקרא ק"ס כו'. וכי
קתיי עד לשון קרא הוא וכו' ומשך זמנה עד סוף ההשמעה וכו'. תדע דמאן
דמתי משעה וכו' לא קתיי עד סוף וכו' כדליתא בנמ' עכ"ל ז"ל. בערבין. גרסינן
ול"ג בערבית וכדגרסינן מני כפי"ה בשחיין כמ"ס במקום ב"ד. ובגמ' בעינן
תנא היכא קאי דקתיי מאימתי. והו אמרי לא פתח בשחיית ברישא. ומשני לתנא
אקרא כו' (כמו שהביא ה"ה"ש) ואיבעית אימתי משום ברייתו של עולם דכתיב
ויחי ערב ברישא ובהר ויהי בקר. וסריך א"ה לפתח במתי' דבסמך במילי
דערבית ברישא וליחתי הכי בערב מנך שתיים לפניה וב' לאחריה ובסמך מנך
שתיים לפניה ואחת לאחריה. ומשני דמתי בערבית משום קראי אהדר מפרס
דשחיית ואידי דקתיי בשחיית. פרש"ה שחיית והדר פרש"ה מילי דערבית:
משעה שהכהנים כו'. פ"ה ה"ה ז"ל משעה שהכהני' נכנסין לאכול בתרומתן
שויה יליאת הוכיבים דכתיב נבי תרומה ובה השמש וטהר והיינו ביאת אורו לגמרי
דכתיב דרשינן בגמ' מתי וטהר טהר יומא. ולשלה דייט' יש בענין הקדשים דתמן

תפארת ישראל

פרק א ג"ל מרסעות ראשונה שנשמה הישראלי הוא העסק בתורה דתלמוד בבאי לירי מעשה [בקדושת ד"מ]. ואם אין תלמוד מעשה מנין.
והתלמוד נצטוונו בק"ש דכתיב ושנתנו. וק"ל בדריעבך בק"ש שחיית וערבית יצא [במנחות ז"ל ב]. לכן התחיל רבינו הקדוש הש"ס
שהוא ביאור המצות. עם פ' ק"ש. ומכתב בשכבך ברישא. אקדים דערבית:

יבין

אולם נקט לשון רבים דלוי אחד מנציח חבירו יד"ח משא"כ לענין ברכה
במשנה ד': (ב) ג"ל דר"ל כנסין לעיר. דמקואות שלהן היו בשדות (כמה
ס"ז ב') ורק בחוץ לעיר כשרים דלוי חוץ העיר פסולין ממשש שאובין
(כמקואות פ"ח מ"ה) ומדגדגין הטמאים לעבול סמוך לביה"ס כדי שלא יטרכו
לדקדק אטערה כל היום (כשמתין ד"ב ע"ז ושנת ל"ס). להכי חוץ עבילה
וסיפוי. כשנכנסין לעיר כבר העריב שמשן. שהוא ללאת ג' סוכים. וזו
קורא ק"ס"ג. ולא נקט מלאת כוכבים? דקמ"ל אבז אורחא דכל עמאים
אחר הע"ס מותרים בתרומה. ואפילו מחוסר כפורים. כזב ודכותיה

תוספות אנשי שם

קורין. אמר הלל. עמ"ס בתפ"ה. אבל לא ארע מה יאמר בה דר"פ דיומא
ונשעור שבושם הפקודים קורא ע"ס. דאלמא דכדכר הכתוב נכסר שייך לשון
קריאה אף כשאומרה ע"ס. וז"ל כספר ערבי ככונים דכתיב שאלו כל"ה שייך ל' קריאה
וק"ס מני אע"ז דק"ל דכל לשון תורה מ"מ כבר נהו כל ישראל לקרותה כל"ה:
את שמע. אין בכלל ק"ס לענין זון אלא ב' פרשיות שמע. והיא. אבל ויחמתי היא מנחה

לארתי והיא הכרת יצ"ט. ובה אין מתלוות לר"ה של לילה ושל יום ומנה כל
דכתיב ומינה דרבי דכל נשמתו נמי לילית כלשון מ"ה דקמן ויהי ככל דגר ששנתו כיום זמנו כל היום ושמתו בלילה ומט כל הלילה. (ש"גת אר"ה): [ת"י"ש ד"ה] בתרומתי

1. [משניות זרעים] א

והלכה כרבין גמליאל שגם חכמים מודים לו ולא אמרו עד חלות אלא כדי להרחיק את האדם מן העזיבה. ומיהו לכתחילה משהגיעה עונת קריאת שמע של ערבית דמתחילין דהיינו מלאת הכוכבים *אסור לסעוד וכל שכן לישן עד שקרא קריאת שמע ויחפלו: מעשה שבאו בניו מבית הכושחה.

מעשה שבאו בניו מבית המשחה אמרו לו לא קרינו את שמעו.

לא

ח"ג. כמעשה דר"ג מלקח מטהו וז' משיניו וכלו נטשו סמיון ז"ל כ"ח ז"ל משיניו. שבאו ליה דר"ג וביקרוי כושרים אמר דר"ג ובאו וכו' כפי' הר"ם ע"כ וכו' במשנה בגמלה.

יש רבינן לפותרו כוכב השחר. *וראוי לרד"ק במוזמר חילת השחר (הגלים כג) שיש מפרשים חילת עס לכוכב השחר ע"כ. אך כבאן אין נכון *לפרש שמוזר היה עס לכוכב ההוא* דלע"פ לכוכב נונה קראוהו כוכב השחר מטעם שאין כאלו מקומו. מ"מ לשון עמוד לא ילדק. וז"ל הרמב"ם הוא האור

הטעם בפאת מזרח קודם עלונו השמש בכדי שעה וחומש שעה מן השעות הזמניות וטעם זה קרבת שעה אור השמש מן הקיטורים העצים העולים מן הארץ תמיד אשר די עלותה מן הארץ אחד וחמשים מיל ע"כ. ופירוש

שעות וזמניות במשנה דלקמן המלאה. אבל ז"ש כ"ח מיל *) (אם נפרשהו בערך האדם ההולך יכשיטו החוש. ואם בערך סבוב השמש יכשיטו המוסל. כי לכל שעה ט"ז מעלות ולכל מעלה ט"ו פרסאות. הנה לשעה וחומש חסר"ק מילין. והר"ד ענשכן חפץ אמר שזלת עלותה ל"ל עלותה. ומוסב על הקיטורים עכ"ל. והיטב אשר דיבר שאלו ה' מוסב על השמש. ה' ראו שיאמר מן האופק כלשונו במ"ה פ"ק דר"ה. ועכ"ז תמיה לי דכתיב בלוג כמו השחר עלה ויאלו המלאכים וגו'. וכתי' השמש יא על הארץ ולוט בא לעורה וז"ל מניח לדידי חיו לי האור אתרע והויה חמשא מילי. צפ"ט דפסחים. וקם אמרו דמהך אדם צביטו כל היום וז"ל פרסאות לפ"ז יתכן שיאמר עלות השמש בכדי שעה וחצי שעה מן השעות הזמניות כו' אשר די עלותה מן הארץ חמשה מיל וכו' וזה במהך אדם בשיעור שעות ההשויה

מלאכת שלמה

מיד כיון שאמר חלות אורל לנאח ידי חוצה מן הכל. ונראה למורי הרב נר"ו דס"ל לרבין שאפילו ק"ש עמיה שהיא מה"ל כל הלילה אינו קורא אותה אחר חלות שיטליו חכמים לפתרו מנו"ע כ"ו שעושין כן מנחם סייג או מנחם קיום המילה עמיה. דהכי חזיק בלוגב שמונתו מה"ל יום ראשון ואס"ה כשחל יום ראשון צנצנת פסרו חכמים ליעלו מנחם גזירה דשמו"ע עינינו ד"ל נר"ה וכן גבי סדן בציאה וכו' ע"ש. ואיכא תו בגמ' בברייתא סברא רביעית דומיה מתחיל משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח עד שעה שהוא עומד לפתור מתוך סעודתו. פי' שהעני מקדים לאכול בעבור שאין לו נר להדליק וס"פ דזמנו ש"ע עני פליגא ודאי אטלוג תחא דמתני'. ואפי' רישא דהסתלת זמנו ש"ע דאסיקלא בגמי שיחא מאחורת זמנו של התחלת הכהן הטמא לאכול בתרומה: מעשה וצאו כו'. כ' בחזקת הרשב"א ז"ל מה ששינו כאן מעשה וצאו בניו. כ"ל דלאו למימרא ששעה ר"ג כדכרו ודלא כרבין אלא

לאור היום מחשיך ומאפיל יותר מחשכו של לילה וקרוי עמוד השחר וכשמתחיל קרי עלה עמוד השחר ע"כ. ובגמ' פירש"י ז"ל דמשמע ל' בכוכב כ"ו שנת"ל שוכנין יש בכלל זה כל הלילה. ור"ה ס"ל ובשכך כ"ו שנת"ל עוסקין לילך ולשכב וכן פי' הר"י וזה ז"ל והכרית הוא ז"ל דבין חכמים בין ר"ג כולה מודו דלכתחלה לר"ד לקריאה מיד בלילה וטלוגתייהו לא הוי אלא צדיענד. לחכמים ס"ל דאפילו צדיענד אינו יורה אלא עד חלות מנחם סייג. ור"ג ס"ל דצדיענד יורה כל הלילה. ע"כ. והחס מואר"ך לפרש אם עבר חלות מה יאה ליה אינוא דרבין. וכתיב שיש מי שאמר דס"ל לרבין דאחר חלות קורא אותה בלא נכרות ואפי' דבני ק"ש של ספרים חפן הקורא מלאן ואיך לא הפסיד ומפרש בגמ' מלאן לא הפסיד כל היום וזהו הפסיד הכריות. וז"ל דבני ק"ש של לילה התמיירו יותר מפני שהלילה הוא זמן שינה ואם ידע שיכול ללאת מחוץ ק"ש ומחוצ הכריות אחר חלות יאמר בלבו מה לי ולגרה הויה להכריח עמי לקרות

יבין

(ומדינא צביטנים סני רק דלא בקיאו). ועכ"פ לא יסנהה לאחר חלות. וצדיענד אפילו עד עהש"ח יאל. ובנאנאס אפילו עד קודם כן החמה יאל והכל עם הברשת לפניה ולאחריה רק שאחר עהש"ח לא יאמר השפיטנו: ו) מספקא להו אי רבין דוקא חלות קאמרי. והלכה כהיינו

שהגיע זמן ק"ש אסור לאכול סעודה וכו'. וק' מה משמע. הכי הויה הויה. לא יאמר אדם אוכל קמחא וכו'. אפי' דר"ג הולך וקצב. והאיכא כן מדנקט הברייתא וקורא ק"ש. אחר"כ אם נגיל לשנות טונה. ש"מ דעדין לא הגיע זמן ק"ש. ולפי' לא מנא לאכוחי מיד מ"פ דשבת. דלמרינן התם (דף י"א א') דסיפא תתאן לר"ה ע"כ משאניו זמנה מיירי. דאי מקדס בלחמת

תפארת ישראל

על הברייתא כו'. ותמיה לי א"כ ל"ל לחו' לדיק מברייתא ו דאסור לאכול קודם ק"ש. הנה משנה ערוכה הויה (שבת פ"א מ"ב) מפסיקין לק"ש כו'. ואלה הקשו מהך דס"ל דשבת"ה"ס. כדי ללגומי קזיטות ספי. דהרי אפילו עמימא אסור. עכ"ל הגאון. ולפע"ד לנכשת מחילה מרבינו כבוד גאון כ"ל דלא מני חו' לאכוחי איסור אכילה קודם ק"ש מהך דס"ל דשבת. דבל"ז ק' מ"ש חו' משמע דמשעה לא יאמר אדם אוכל קמחא וכו'. אפי' דר"ג דר"ג לאכוחי דלפילו חיי שעה מקדס און הלבנה כר"ג. דהא גם הר"ה וסעור דבוגנים דגם צביג הלכה כר"ג מודו דר"ג

האריך לומר כוחו פ"ל כ"ל שכן מנזר נגמ'. אלא הוא הוכחה לכתוב דעת הר"ב שהיה ספק ר"ג עמו. ודעת הר"י המלא מנזר ע"ש. ועל מ"ש שיש כח לחכמים בשוא"ח כ' הג"מ מ"ו אשכנזי ז"ל אצדק לובנין ויש לעיין דעיקר סייג היכה דהתם ע"ש פ"א בלא כל"ה סי' רמ"ב ע"כ: ד"ך עמוד השחר כו' וחומש שעה. ע"כ. שעה חלילה שיעור מאין יאל לרמ"ז ז"ל ועל השיעור: במשנה ב סבירת המשנה. ז"ל שהחילו אותו קודם זמן ק"ש. (ע"ש) בר"ב ס"ד מטעם כו' וחייבים אתם לקרות. לפי' הרי' (פסבחה כ"ס) מנאכת שמונה דלחכמים אפי' צדיענד אינו יורה אלא עד חות. דאמרין והא קפ"ל דכפרה לא מעבבא אף ד"ל דמיירי באין הבתנים מחוץ כפרה הר"ב והר"י כנגד דעת הר"ה והטור דנאמת הוא דוקא לומר דאין פסקי' כר"ג יתר מכפי לן במידי דלא אסיק ורק מחוץ ליתא דלאכול חיינו אכילה משום וקפ"ל דאכילה תוספת שרי. אפי' שישו דבאמת מוכחא מברייתא אוכל קמחא דגם אכילה מעטת אסור וע"כ האי לאכול חיינו שחותרו בתרומה וא"כ ליכא חידוש וסוכה דקפ"ל דכפרה לא מעבבא. ובין שכן במעבבא לא רצו לפשוט ססתני' ד"ל דלא ידעו הברייתא דלא יאכל קמחא והיה אפשר לומר דנראי בותר וא"כ י"ל דמתני' לא טיורי מסתוריה כפרה והחידוש דמעימה מותר. אבל מברייתא פשוט שפיר דלא קתני לשון אוכלים אלא זכאים דמיניה בוראי ליכא למשמע דמעימה מותר א"כ החדוש דאפילו מחוץ כפרה הותרו בתרומה. ואף דלא היה צריך לזה הדין דכבר צאת הכוכבים ובלא"ה פשיטא דק"ש אינו מתחיל אחר שיאר היום ס"ס כיון דרביצדק לפשט מברייתא מביא יותר משה דמפרש דהא צאת הכוכבים. וכעין זה כ' התוספות שירובין דף לא ע"כ ד"ה והיבא אחרת. וברייתא דמעילה וכו' לא שמיטתו חו' ע"ש. ובאמת גם לזה הדוקא דלא

חדושי מהרי"ח

כתב הרב וכו' אם כן מביא אין הלכה כר"ג דהא כו'. לכאורה זה אין צורך להר"ב לכתוב. שהרי כתב שאפי' משעת צה"כ אסור לסעוד ולישן ובאם עבר באמת הלכה כר"ג שמונת עד ע"ה רק שגם הפוסקים הדקו ל' ומנים דהיינו אסור לישנת שום דבר מוסן צה"כ. ובמה ע"ה חצות. ואם עבר אוי יכול לקרות עד ע"ה. וז"ל דג"ס דהא דאם התחיל בתורה דהיינו קודם צה"כ או א"כ להפסיק בצה"כ באשר שוכנת עד חצות. אבל מחצות צריך להפסיק. וק"ל: [וכונה שצריך להפסיק קודם חלות דמחצות ואיך מקל עבר זמן ואף אם התחיל בתיקר לר"ך להפסיק כשהשעה עובדת כמנזר כצ"ע:]

(*) ארבו"ל דכניס הללו הפוסקים המתו"ט ממחזקו קמא שנדפס כפרת. שנה ע"ז ואף שזמנו גם המתו"ט שהדפס המחבר נעשה נדפסו קראקא. אבל מפני שראיתי כי כבר נתן ה"ח"ט נעמ"ד נדפשו אלו הפוסקים פ"א מ"ב דב"ה א"ס י"ש ע"כ כ"צ"ב ע"ש, וגם נעמ"ט כאן ע"ש, ע"כ אמרתי כי טוב להחזיק בהם כהנהגתם וכלשוונם בנדפוס הג"ל.

[אח"כ] בדרע"ב ד"ה ע"ד שיעלה כו' אסור לטעור. וכו' ב' תהו"ט דף ר' ע"ב עלה דברייתא שלא יאמר אדם אוכל קמחא כמעט משמע שישמע שרגיע זמן ק"ש של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויהפלו. ודייק מזה הבג"א מ"ר"ה דדוקא סעודה אסור אבל מעיפה שרי. אבל סתמא לי דא"כ למאי צריכי ללמוד כן בברייתא וזא משנה ערוכה היא פ"א דשבת מ"ב מפסיקין לק"ש וא"כ מבש"כ דאין מתחילין אלא ודאי מוכיח דבנותח לאסור אף שמיטה וכו' דלא יאכל קמחא משמע אף דבר מועט ואף תהו"ט נקפו בלשונם לטעור ע"כ דחק ויזקי אנ"פ ש"ה דלא בדקוק כתבו הכי וכן נראה בדת המדרש"א כריש סבלתין תהו"ט ד"ה משעה שהעני שנקשו הא משהגיע זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה בדרבנן דף ד'. הקשה המהרש"א דאפי' לא הקשו כן על מהני דמשעה שהתחיל נכנסים לאכול בתרומתן ויחזיק ד"ל דה"ק משעה שהתחיל נכנסים שמונתים לאכול בתרומה ע"ש ואין א"ל סומאיה שר ע"ש א"ל להמהרש"א בהג"א וכו' התחלה לקרייתו דעל מהני ליכא קשיא ד"ל לאכול חיינו ע"ה משום הכי הקשו על הברייתא דקתני משעה שהעני נכנס לאכול פתו משמע דהוה סעודתו. אפי' דס"ל להמהרש"א בדעת תהו"ט כשיש תהו"ט דאף פשיטא אסור סבה הוכחתו הג"ל ואף דס"ס תהו"ט בקשייתיה על דהעני נכנס לא הוצרכו לסינקס הקושיא מכה הברייתא דלא יאכל קמחא דהא בלא"ה ע"כ סעודה אסורה בסתני' דשבת י"ל דבאו אלא קושיותם דאפילו מטעם אסור. ובהו יש ליישב לענ"ד פה שהקשה הסאור על רש"י בזה שכתב בסוגין דלא ביאת אורו חיינו שאור השמש ביום השמיני רביא קריבנותי למאי הוצרכו במעבבא לפשוט מברייתא הא נפש מסתני' דמשעה שהתחיל דפשיטא דק"ש דלילת אינו מתחיל אחר שיאר חצות והוא הדין במהרש"א ודאי באמת תמיך נשגבה. ואפי' הג"ל נראה דמיירי דמשמע

הקטור נ"י . פסחים פנה מ"י
פ"ח מלכות עשה סקנות
נ"ג סג עשין פ' :

תוספות רע"ק

ולא שמי' לזה לא צרכנו
ד"ל כיון דע"כ סתמי'
לחור לא ה"ל למשום רק
בצירוף הברייתא דלא
יאכל קומע ניהא ליה
יותר לפשטם מברייתא
לחור דמשעה שהכריתם
וכאם וכו' . ומה"ל גם
תוספות בעירובין דנ"ג
לא הוצרכו לזה דלא שמיע
לתי הבריו' ד"ל בפשוטו
דהא ר"ח לא היה רוצה
להעמיד הקשיא והתירוק
דעמד ורואה על פתני'
דחא י"ל ברבנן הומוני
אלא דמשעה דסתמי' דלא
אליפי' לסיק' ומש"ח באמר
לאחר לקבלי' פתני' . והיה
הקשיא רק סבת צירוף
הברייתא דנתנו על הפיל
דמכח מזה דמשעה דסתמי'
בתי' ש"ל דלא הומוני
וכיון שהוצרך לזה בריית'
ניהא לר"ח יותר להעמיד
קשיאתו והתירוק דעמד
ורואה על ברייתא לחור
דנתנו לפיל דחאי לא
שיין נאמנות לפ"ל . והוא
נתן בעוה"י : [את ד'
בתי' ד"ה כ"עשה
וכו' ואמר ליה רבנן
כוותי סבירא ליה כצנתי
בשם אא"ו הומוני מ"ה
אברהם ברודא זצ"ל דבר
נחצר למה דאמר' בפנימי'
דף ד' הדמיוס כנאן פ"ל
ברדשא דבשבכך אי כ"ה
דתינו כ"ו שב"א הליכס
לישב לימור כ"ה . ואי
כ"ה פ"ל דכ"ו שב"א
שוכבים לימור כ"ה .
ושמי' לעולם כ"ה פ"ל והוא
הקשיא ע"כ פ"ל להרחיק .
וא"כ י"ל דשאלת בניו כן
היה אם הכמים פ"ל
דס"ד ג"א ע"ה משום
דשינוי אדהילכין לישב
דאי ע"הוהא דקאמר ר"ה
ע"ה האשגורה הראשונה
היינו משום הירחקה או
דרי"א ס"ד ג"א קאמר
דשינויא דהילכין לישב
הוא ע"כ האשגורה
הראשונה וע"כ דקאמר
רבנן ע"ה היינו דש"ל
דבשבכך הוא כ"ו שב"א
שוכבים ומיינא עדי שיעלה
ע"ה ואמר ע"ה משום
הירחקה והשיב ליה ר"ה
כוותי ס"ל . והביא ליה
ראיה . ולא עוד אלא כל
מה שאמר וכו' היינו
כיון דמסנ"ל מוכח סברת
הירחקה אי ברבנן אי
בר"א מסתבר יותר
דעשייתו דהכמים ע"ה
דאי משום הירחקה כיון
דע"ה הירחקה זו ע"ה
פשוט ג"כ בשאר דברים .
דרי"ה :

במ"ב פ"ג דפסחים . אבל שם ג"כ מקום עיון . ומיהו שיעור עלות
השמש לפי שעות הזמניות שכן משתנה כפי הזמן ע"כ נטייתו .
ובחבורו פ"א מה' ק"ש . כתוב כמו שיעור שעה . ובג"ל עשור שעה .
ולו הסכים הכ"מ . והיינו שיעור רק תחלת עלייתו . ולפי פירושו
דבמשנה מובאר שעל עליית כל גופו
משערין . ומלאתי לרופא מומחה ומכס
כולל מהר"ר יוסף שלמה דאלמודיגא מן
קדויה בספרו בחלק שממט שקראו
בשם גבורות ה' שכתב שם בשם
הרמב"ם כ"ב מיל ויהיה אך שיהיה הגה
חיבת עלותה שלשון פירוש הרמב"ם
ל"ל עלותם כי מוכח על הקיטורים .

עד חלות כדי להרחיק את האדם מן העבירה . ולאחר לה רבנן כותי
סבירא ליה והאי דקאמרי עד חלות כדי להרחיק את האדם מן העבירה
וחייבים אדם לקרות : ולא זו בלבד . טלה מלמח דרבנן גמליאל הוא
דלמר לבניו : הקמר חלבים . של קרבנות : ואיברים . של עלות
תמיד של בין הערבים שמרק דמו ביום
מלוח להעלות הגחמים כל הלילה דכתיב
(ויקרא ו') היא העולה על מוקדה על
המונח
לא עלה עמוד השחר הייבין אתם לקרותו
ולא זו בלבד אלא כל מה שאמרו חכמים
עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד
השחר . הקמר חלבים ואברים ה' מצותן עד שיעלה עמוד השחר .

ח"ג . ולא נד"ל דקום בלן סימן ג' ח"ג לא . בלבד נד"ל אחרו וכו' נפשי' . מה נד"ל ג"כ מה . מצותן כ"ה נד"ס
ונד"ל אכל נד"ל מצותו .

ואינו יודע שבספר הזכיר ביה"ד במופת מאין יאל לו להרמב"ם שהוא דקדק יותר ועשה מופת על שאין עלייתם כי אם חו"ד מילין . ועוד תמלא
בספר הזכיר בחלק שממנו שקראו חילס (ע"י שם נדף י"ח) גם עיין במשנה ב' פרק ג' דפסחים . ודלה עוד זה מלאתי להראש"ע שבפירושו
לחומש פרשה בא' בפסוק בין הערבים כתב שעה ושליש שעה מהשעות השוות . וכן עוד לו בפירושו לקהלת בפסוק עד שלא תחזק השמש עיין
שם . ויש מי שר"ל שהרמב"ם קאי על קריאת הויתקים שזכר הר"ב במשנה דלקמן ואין כ"ל לפי שא"כ לא היה סוחס את דבריו : הקמר
חלבים ואיברים . פירש הר"ב של בין הערבים דכתיב היא העולה וכו' וכ"כ עוד סוף פרק ב' דמוגילה וכן הרמב"ם שם . והע"כ דפסקיה
דקרא בכל עולה כתיב ולאו דווקא בעולת תמיד ובריש פרק ו' דפסחים מוכח דכל לימורי קדשים דינן כל הלילה אלא נקטי מילתא פסיקא
ובפירושו הרמב"ם שכתבן וכתפדו פרק ד' מהלכות מעשה קרבנות ופרק ח' מהלכות תמידין מובאר שעל כל חלבי הקרבנות וכל איברי

מלאכת שלמה

אלא חדרבה אחא לאשמעי' מדעשה מעשה . ללא נחלקו עליו חכמים אלא
בלכתלה ומשום סיני . שאינו נחלקו עליו לא היה עושה מעשה כדבריו .
ובדמיוס נגמ' וכדמוכח נמי ס"פ דמתני' דקתי' ולא זו בלבד אלא כל מה
שאמרו חכמים עד חלות מנחה עד שיעלה עמוד השחר דלמח באה אף רבנן
מדוע בה . אבל בירושל' פירשוהו כמו שאר מעשה שהבילו בכ"מ לומר שעשה
מעשה כדבריו . ע"כ נקראו : הייבין אדם לקרות . ס"א מותרין אדם
לקרות וכו' ה"ה הר"ר יוסף אשכנזי ז"ל לפי גרסא זו הא קמ"ל דלא היא
ברכה לבעלה אלא מותרין אדם לברך לפניה ולאחריה דו"ק ע"כ . אבל רבי'
ז"ל כ' דל"ג מותרין דלמי' שלא בזמנו תנן הקורא מכתבן ואיך לא הפסיד
כאדם שקורא בהורה וכו' בהנה"ל קראו ז"ל בב"י או"ח סי' נ"ט שכ'
דמדקתי חייבין אדם לקרות אם לא עלה עמוד השחר אלמלא דלילי עלה עמוד
השחר לא היו חייבין לקרות . ללו' ואם קראו לא יאפו י"ה כאלו הידיו ולא קראו
ע"כ . וע"כ עוד שתקן טעם לנשח למ"ה הרשב"א והרא"ש ז"ל דכינו של
ר"ג לא היו אנוסין אלא נמשך לנח אחר המשתה במשנה דרשות . שאם היו
אנוסין כדאי הוא רשב"א לטמון עליו בשעת הדחק וללא י"ה ק"ש של ערבות
אחר שעלה עמוד השחר כדלקמן : ולא זו בלבד אמרו . ל"ג מלת אמרו
דהא בגמ' פריך אטו ר"ה מי קאמר עד חלות דקתי ולא זו בלבד וכו'
ומהו אלא ה"ק ליה ר"ה לבניה אפי' לרבנן דקאמרי עד חלות מנתן עד

יבין תפארת ישראל בועז

כרבים . או רק להרחקה ובדיעבד כר"ג ס"ל . ואי"ל בין כך או כך היו
יכולים לקרות ק"ש . ל"ל דרק משום ברכה שאלו דאם חייבים לריבים
לברך ברכת ק"ש : (ז) משא"כ לאח"כ לא . מדלא היו אנוסים . רא"ש :
(ח) מכל קרבנות שנשחטו אחריו יום לריך להעלותן למזבח עד שיעלה ע"הש"ח .
דף כ"ה א') : השיבני רבינו הג"ל ח"ל . מ"ש מעכ"ת ידירי כ"י מה לשון משמע דכ' הו' . לפי פרושי' בחוס' גם קו' מכל"ת מתורין דבאו לומר דלפילו
טעמא אסור . וזה אינו מובאר בשם כל"י . דהרי מנ"ה בלמת פי' לואכל קמעה דהיינו טעודה [ק"ל ח"כ כיון דכל זה מה שאוכחו הו' דלפילו טעמא
אסור . גודלוי נתחזק דיוקא דמנ"ה ברוס' . ללמה נקטו טעודה דבריהם . וליכא לומר דלא דוקא נקטו טעודה . כיון דזכור כל מה שהמשיג לנ"ן ומה
שלא הבאתי זה לראיה דכותי הו' דעמימא אסור . ה"ט משום דאין זו קו' כ"כ . דלמח הגר"תא אכילה וכתיה וטינה זיחד אסור . ונקטו לשון משמע .
דלכילה לחד אסור [זה ח"ה כלל לפע"ה] . דזה מוכח בפשוטו מסיפא . אלא אם רגיל לקרות קורא וכו' ויקרא ק"ש וואכל פחו] . ומ"ה מעכ"ת לפרש
טות הו' אסמון למן ק"ש . ימתול לעיין בב"י ר"ה ד"ה ומכלל דבריו שכ' דמתוך זה משמע אפסא עכ"ה"ס [בכמת ק"ש ויכתי לנבין דברי הב"י . דמאי
דוקא ים לנו לכוון כן בדברי חוס' . ממאי דמתא דמשמע דקאמרו . קמעה קאמרי . ואפ"ה נקטו לשון טעודה] : ועוד ל"ל ראיה ברורה דעמימא מותר .
דל"ל מאי פריך [בשבת דף ס' ב'] ממתי' דלמרינן דבהתחיל אטו מופסין' דריב"ל דלמר דמשנה"ע זמן מנחה אסור לפסוק ללוס . ומאי קושיא . כימא
דריב"ל מייירי בלא התחיל . אע"כ אי טעמא מוקדם שהתחיל אסור גם בהתחיל לריך להפסיק דע"כ טעמא מקרי ואסור וכן משמע מתו' שם ח"כ לדידן
דבהתחיל אטו מופסין . כ"ה דעמימא מותר . ואפשר דלפ"ל דוקא טעמא אחר שהתחיל אסור דלמח אהא לאמשי . משא"כ טעמא בעלמא שרי :

תוספות אנשי שם
ואו לא מהי כי ה"ה ח"ה וכו' . רמ"ז : ד"ה הקמר חלבים פי' משה לפעולת כו' . 36
תעשה כוס הלחן לומר שמהו מן המוכרח להעלותו לילה ולהרבה המנחה האמתית הוא
בו כיום עומד וכמ"ה הו"ה משא"כ דמ"ה כרפ"ז דפסחים . אלא כיון שזמן מנחת והולכת
כל הלילה . ש"ל : בא"ד דבריהם היא העולה . ומלכות נשקא מברך דלא ילן ח"כ פני

ואינו יודע שבספר הזכיר ביה"ד במופת מאין יאל לו להרמב"ם שהוא דקדק יותר ועשה מופת על שאין עלייתם כי אם חו"ד מילין . ועוד תמלא
בספר הזכיר בחלק שממנו שקראו חילס (ע"י שם נדף י"ח) גם עיין במשנה ב' פרק ג' דפסחים . ודלה עוד זה מלאתי להראש"ע שבפירושו
לחומש פרשה בא' בפסוק בין הערבים כתב שעה ושליש שעה מהשעות השוות . וכן עוד לו בפירושו לקהלת בפסוק עד שלא תחזק השמש עיין
שם . ויש מי שר"ל שהרמב"ם קאי על קריאת הויתקים שזכר הר"ב במשנה דלקמן ואין כ"ל לפי שא"כ לא היה סוחס את דבריו : הקמר
חלבים ואיברים . פירש הר"ב של בין הערבים דכתיב היא העולה וכו' וכ"כ עוד סוף פרק ב' דמוגילה וכן הרמב"ם שם . והע"כ דפסקיה
דקרא בכל עולה כתיב ולאו דווקא בעולת תמיד ובריש פרק ו' דפסחים מוכח דכל לימורי קדשים דינן כל הלילה אלא נקטי מילתא פסיקא
ובפירושו הרמב"ם שכתבן וכתפדו פרק ד' מהלכות מעשה קרבנות ופרק ח' מהלכות תמידין מובאר שעל כל חלבי הקרבנות וכל איברי

עד דבחה. יב ר' יהושע
ג' ג' שעות מיי"א
מלכות ק"מ הלילה סגנון כ'
יהי. טע"מ ל"ח ס' נח"מ"ל

תוספות חדשים

[תי"מ] ס"ב בין תכלת
לכתי. הקשה הרשב"א וכו'
ני מלכיס לר"א אין קורין
בזמנה. ומיזון בדוחק.
וכס' ש"ל תימן דע"כ לא
פליג ר"א אלא לדין דליכא
למיזל נטר מיעוטא מיזון
לדין גופייהו מודם ר"א
דעד ג' שעות יבולי' לקרותה
ולירידהו הוי זמן קיומה:
לדין ג' זמן קיומה עד הפק
המנה. ר"א קאמר לה
כדמוכח בסדרי ש"מ ס"ט

ראשון לציון

ישב דלא קתשי' לקרינת
העומר. ואין לנדקדק כמו כן
על הרמב"ם הא דלא קתשי'
אכילת קדשי' במשנה דמני'
כ: כמו דקתשי' הקטר חלבי'
ואכילתו. כגלגלח לרש"י
ורב"ז י"ל דלא תנא במשנה
אלא קרינת טעמור ואקטר
לתיב' ואכרסי' דקתשי' כל
לילה אפילו מדרבנן דלא
עבד טיב' בלאו (אבל
הרמב"ם אין לומר הכי)
אחמס' שפיר י"ל דלתיב' בין
כלל דתנא במשנה דמני'
דכ"ה תתיב' אכילת ספיח
בזה הכלל כמבואר שם כ"ה.
בגמרא (ובמדרש) הארבה
יזכר כשי' ובלא' אין מיוס
בזמן (אין) וכן זה ביאור
למה שאמרתי למעלה דתתיב'
של רש"י ראה נכונה היא
אחמס' למי"ש התיב' דלתיב'
של רש"י אינה ראויה גמורה
היא כ' ח"כ בשעת דמנחתו
מבואר מ' ע"מ ד' כדעת
הרמב"ם [פ"ב מנח"ג] בין
תכלת לבכתי' ספיח' עין
חוס' כוכ' ל"א: וחו"כ תולין
מ"ו: בברכות ה"ה בין
תכלת לבכתי' כו' פי' אתר
גזת אמר כו' וכו' פי' רש"י
אכל החוס' ט': ד"ה אלא
דחו' ספיח' וכתבו כפירוש
הראשון של הר"ב. ועי' י"ג
סדר למשנה:

היא הנותנת הואיל וכשר כל הלילה משום הכי בדיון הוא שאין חייבים
עליהם משום עושה כו'. אלא הכי קאמר כשר כל הלילה דביעבר
[לענין חיוב נותר [אם] לאכלו ולהחמיר] לכתחלה לא אכל אין חייבים
וכו' [שאין חיוב כרת אלא על העובר על דברי תורה] ומ"ש הר"ב
דלא נקט אלא להודיע וכו' שכן רגילות
המשניות לשנות בקולר מה שכתוב
בפירוש בתורה כמ"ש האוספות סוף
פרק החולין (נ): ב וגומרה עד
הפק החמה. כ"ד שיסמוך גאולה
לתפלה סתיקים עובר הר"ב במשנה
ה' פ"ג. ונ"ל ל"ג וגומרה וגרה

שכן נוסחת (פור לורה חיים סימן תפ"ח והמדרש פרק ג' דשנת)
מדלא הביאו ראיה ממשנתנו לברכת
מלשון הש"ס וברייתא דותיקין גומרין: הגוף החמה. הוא גלגלון
הגלו הרמונים (שיר השירים ו') כלומר עד שעה שהחמה מתחלת
לזרוח ברחבי הערים. הר"ב וכו' פ' בערוך: ש"ב דרך בני מלכים

וירדי בלע"ז ע"כ. וה"ד אהרש"ן עורא ז"ל בר"ש פ' תרומה כ' תכלת אמר
יפת שהוא כדמות שחרית כי הוא תכלית כל הנצנים והכל ישוב אליו והוא
לא ישוב במשנה אדם לעולם. ואנו נקטין ע"ר ז"ל שאמרנו שהוא ירוק ע"כ.
והפי' הראשון שהביא ר"ע ז"ל קרוב לפי' הו"ס ז"ל. וז"ל בין תכלת שנה
בצי"ת שהיא קטע בו תכלת וגם שני חוסי' לכן ועושי' בו חוליה של תכלת
וחוליה של לכן ע"כ. ולזה הפי' הסכים הר"ב יונה ז"ל שכ"ה בירושלמי. ובברייתא
פליגי בהא ר"מ ור"ע ואחרים דר"מ אומר משיכיר בין זאב לבלב ור"ע אומר
כדי שיכיר בין חמור לעבוד ואחרים אומרים כדי שיראה חבירו ברחוק ד"ל
ויכירו. ורב אלא פסק הלכה כאחרים שאמרנו משיכרה את חבירו הרגיל קת
עמו ברחוק ד"ל ויכירו. וכתב בית יוסף שם ס' ל"ח דלהר"ש ז"ל ודאי
משיכיר בין תכלת ללבן ומשיכרה את חבירו ברחוק ד"ל ויכירו הלכ' שיעור א"ל
הוא כדאמר' בירושל' ע"כ. ובגמ' תניא רשב"י אומר פעמים שאדם קורא
ק"מ שני פעמים בלילה. אחת קודם שיעלה ע"ש. ואחת לאחר שיעלה
ע"ש. ויאלץ ביהן י"ח אחת של יום ואחת של לילה. וכי' החוס' דהא דנקט
רשב"י לאחר שיעלה ע"ש לאו דוקא מיד הוא דהא נריך להמתין לכה"פ
שיעורא דמתני' עד שיכיר בין תכלת וכו'. וכי' בית יוסף עליהם דל"ל שכל
סבירים דהא דרשב"י בשעת הדחק היא ופ"ה לא יקרא עד שיכיר בין תכלת
וכו'. ומתני' דהי' קתני ומשיכרה קורין בשעת הדחק משיכיר וכו'. אבל אין
כן דעת הר"ב יונה והרשב"א ז"ל אלא שיעורא דמתני' בשלא בשעת הדחק הוא.
ודרשב"י בשעת הדחק היא. וגמ"ה הוי חיכך שעלה ע"ש והכי ס"ל לרבינו

החכם

תפארת

ספי לכויר כל אחד: (יד) גרין בגשף דומה לבליה. ואין קי"ל (בא"ח)
ס' י"ח). דמזוה לקרותה. מעט קודם כן החמה. (כן המנהג הוא י'
מינוטען קודם עלות כל גוף השמש על הארץ) מיהו מותר לקרותה משיכיר
אדם הרגיל עמו קת. בירחוק ד' אמות. ובדיעבד אפילו מעה"ש יאל.

חדושי מהרי"ח

פסם למה לא עשו טיב' בנאכלים לשני ימים ולילה דהא יש בהם שלמים שנאכלים
נ"ב לישראלים אף שהלילה הוא באמצע. יעשו טיב' בלחצי יום ב'. וב"ל דהא
פסום שיש זמן גדול לא חשב שמא לא יאכלו. ועוד דבר שזמני סיים בליה משום
אונס שינה חיישינן שמא יאנסו וכו' וק"ל. אהר' כתבו זה מצאתי ברוח' ובהם דף
נ"ו ע"ב שנתנו פסם למה לא עשו טיב' לנאכלים לשני ימים ע"כ. [בשנת ב] תרי"ט
ד"ה [שכן] דרך בני מלכים. וכתבו הרע"ב והרמב"ם וכו' דלא כמ"ד כל ישראל וכו'
עכ"ל. ולי' נראה דבאן לא איירו בב"מ דישאל ר"א ב"מ אימת יקראו דהא גמבר
הוא עד שלש שעות ובהם אינם עומדים אלא עד סוף ג' כמו שהיה ברע"ב אלא
שזה בבג"ט עוברי כרכבים רק הפסם כמ"ש הר"י דהאיל ועדיין זמן קימה וכו' וק"ל:
בשחר

נריך לור גדול. אלא זה דוחק. (ש"ב). ועי' וס"ל: תרי"ט ד"ה וגומרה כו' מדלא הביאו ראיה לא קתני תחם עד הפק כמו דקתני במתני' עד שיעלה. ולזה בא לתרץ לאשמעי'
י"ל כפשוטו מלי' גמור משא"כ בברייתא. ועי' בזה. (הגר"מ): ב"ב ד"ה ע"ד שלש שעות כו' רבינו חיים. כתב המ"א ר"א כו' ל"ח ונראה לי דהכל לכת' מינוטען מעשה' עד
ד"ה"כ. והגר"א ב"ח"ה ס' תני' סוף כתב שמוע"מ מינוטען ועי' מה שכתובת מו"י ס' ע"ו ולע"ד צ"ע בלשון המשנה עד הכה"ס רי"א עד כו' למעט שיע"מ דעשה' עד כו' הכה"ס הוא ג"כ
כלל ג' שעות דר"י אלא דמוסיף יותר ולדבריהם הליל רי"א ג' שעות מהגן. (ש"ב למשניות): תרי"ט ד"ה [שכן] דרך כו' זמן קימה למקת. ע' בתרע"ק בשם הרשב"א. ובש"ל ק"י ע"ד
ד"ה"כ

היא תכלת לברתי. לצע החללה קרוב גוון של כרתי כרשין שקורין
פורש בלע"ז: עד שלש שעות. ביום עד סוף שעה שלישיה שהוא
רביע היום בזמן שהימים והלילות שים ולעולם זמן קריאת שמע
הוא עד רביע היום בין שהימים ארוכים בין קצרים. וכן הא
דאין לקמן (פ"ד מ"א) תכלת השחר
עד ארבע שעות ביום היינו עד שלש
היום וארבע שעות נדקט לפי שליש
היום הוא ארבע שעות בזמן שהימים
והלילות שוין וכל מקום שזוכר במשנה
קך וקך שעות ביום על דרך זה
אחה נריך לחשב ולדון. זו הבגתי

לעמוד
ח"ג. לברתי מינוטען לברתי. וגומרה ג"מ ל"ג מלה ז' בני
ג"ד ל"ג מלה ז' וכו' נמשל"ג וכן צי"תמלי ל"ח.

מפירושי הרמב"ם ונתקבל לי וטעמא דרבי יהושע דאמר עד
שלש שעות ביום שכן דרך בני מלכים שאין עומדין ממעטין עד סוף
שעה שלישיה ורחמנא דאמר ובקומך עד שעה של כל בני אדם עומדים
ממטחס

לעמוד. וכתבו הר"ב והרמב"ם שקך הלכה. ואף על גב דבסוף פי"ד
ור"ש

מלאכת שלמה

בעל הערוס ולרב אלפס והרמב"ם ז"ל שמד' שעלה ע"ש קורא בשעת הדחק
וכן הלכה עכ"ל ז"ל: בין תכלת לברתי. פי' ר"ע ז"ל כרתי כרשין פורש
בלע"ז ע"כ. אמר המלקט כ' רבינו יונה ז"ל על מ' שפ"י ק' דלתי' דמה
ענין תכלת אלא כרתי אלא ודאי הגטון כמו שפ"י הרב ר' נתן בעל המעורר ז"ל
דכרתי הוא מין ז"ב צע שקורין הכדי ודומה לתכלת ולפיכך אמרו דמשיכיר בין
זה לזה הוא זמן התחלת ק"מ לכתחלה ומשם ואלך זמן קימה לרוב בני"א והכי
משמע בירוש' עכ"ל ז"ל. וכ"כ ג"כ חוס' ז"ל בחולין פ' אלו פרישות ד' מ"ו
וכי' עוד שם גורסין לברתי והכל אחד ע"כ. וגם בחוס' דפ' לולב הגזול ד'
ל"א ע"ב ופי' הר"ש שירליו ז"ל דר"א מתמיר הוא שלא הגיע הזמן עד
שיכיר בין תכלת לברתי ע"כ: וגומרה עד הגוף החמה. פי' מלי' וגומרה ר"ל
וקורא אותה מלשון ותיקין גומרין אותה קודם הכה"ס מעט כדי שיע"מ אותה
ואת כרכותיה עם הכה"ס וימכו לה התפלה משום דכתיב ייראוך עם שמש.
והרמב"ם ז"ל מפרש שהיא דעת ר"א והכי מוכח בגמ' ס"ס מ' שמתו גבי בבא
דיריד לטבול אם יבול כו' עד שלא תנן החמה דפריך למה תנן סתמא כר"א
ומשני אפי' תימא ר' יהושע כו' כדכתבי' בהם. ובבר' אלפס ורבינו יונה ז"ל
משמע דל"ג מלת וגומרה ופי' ר"י ז"ל עד הכה"ס כלומר סוף זמנה לכתחלה
עד שתנן החמה כו' וכי' בס' תי"ט דלראה דהסור א"ח כו' וגם בחוס' דפ'
לולב גרמיה דף מ"ד ע"ב. ועי' בס' לכות הסור ס' תפ"ח. וגם הר"ב ז"ל
מחקה וכי' כן מנלתי וכן ל"ל דהא ר"י אינו אומר וגומר עד ג' שעות ע"כ:
עד ג' שעות. כפי' ר"ע ז"ל עד סוף שעה שלישיה ע"כ. אמר המלקט כ'
החכם

ישראל

ובאונס גדול. אפילו לכתחילה מותר מעה"ש: (שו) מלת גומר ר"ל גמר
זמן קריאתה דעד שם רשאי לקרותה עם כרכותיה. ולא אח"כ. אבל ככלל
כמי במלת גומרה. שימור אז קריאתה כדי שיסמוך גאולה לתפלה. דאז
מזוה להתפלל כנאמר ייראוך עם שמש: (שו) זמניות. דהו"ל רביע היום
מעלות

תוספות אנשי שם

הקצו עליו מדאמר' כמנחות ראה מזה זו שנה תלויה מזה אחת ופי' קאי אחת אינה
תלויה בצי"ת ולע"ד דאפי' לפרש"י א"ס דכוון שנתו סימן גוון תכלת טפי מכל שאר
גוויין אי"כ שייך שזכר ראה מזה זו. דעד דלר"א כפי' ז"ל כן דלעו כרתי בצי"ת
איכא. וזה טעמו של רש"י שהוכרח לפ' גיזה משום דר"א. ומה שהקשו החוס' עוד
דבליה מני פעמים יסולס' לראות זמר שאינו צ"ע דכרו כדראה לדיק דקדק רש"י וכי' שלא
עלה שם האנכ' יפה. כלי' דהכל נצטע אלא שיש לזוה מקום שלא יקלט האנכ' כ"כ בתיקין
ולזה ודאי נריך לור גדול. והחוס' פי' א"ח שיש בצי"ת תוליות כו' (מוצא במגלחה
שנתה) וכי"ס הרשב"א ופי' כיכר אלא בלור גדול מפי' שהוליות מעורבות. ופי'
קטא דהר"ב לא ידענא מ"ל. ועוד דבי' ודאי שייך קושיות החוס' דבליה כמי
ידוע שזת תכלת וזה לכן גמור ואין שם ערוב. עס כי' יש לזרות דכסות חוץ דק
ל"ע כי' ממתני' אין ראויה רק מהכרייתא וכמ"ס הכוס' ביומא ובש"ל דמתני'
י"ל כפשוטו מלי' גמור משא"כ בברייתא. ועי' בזה. (הגר"מ): ב"ב ד"ה ע"ד שלש שעות כו' רבינו חיים. כתב המ"א ר"א כו' ל"ח ונראה לי דהכל לכת' מינוטען מעשה' עד
ד"ה"כ. והגר"א ב"ח"ה ס' תני' סוף כתב שמוע"מ מינוטען ועי' מה שכתובת מו"י ס' ע"ו ולע"ד צ"ע בלשון המשנה עד הכה"ס רי"א עד כו' למעט שיע"מ דעשה' עד כו' הכה"ס הוא ג"כ
כלל ג' שעות דר"י אלא דמוסיף יותר ולדבריהם הליל רי"א ג' שעות מהגן. (ש"ב למשניות): תרי"ט ד"ה [שכן] דרך כו' זמן קימה למקת. ע' בתרע"ק בשם הרשב"א. ובש"ל ק"י ע"ד
ד"ה"כ

החכם

הוא תכלת לברתי. לצע החללה קרוב גוון של כרתי כרשין שקורין
פורש בלע"ז: עד שלש שעות. ביום עד סוף שעה שלישיה שהוא
רביע היום בזמן שהימים והלילות שים ולעולם זמן קריאת שמע
הוא עד רביע היום בין שהימים ארוכים בין קצרים. וכן הא
דאין לקמן (פ"ד מ"א) תכלת השחר
עד ארבע שעות ביום היינו עד שלש
היום וארבע שעות נדקט לפי שליש
היום הוא ארבע שעות בזמן שהימים
והלילות שוין וכל מקום שזוכר במשנה
קך וקך שעות ביום על דרך זה
אחה נריך לחשב ולדון. זו הבגתי

לעמוד
ח"ג. לברתי מינוטען לברתי. וגומרה ג"מ ל"ג מלה ז' בני
ג"ד ל"ג מלה ז' וכו' נמשל"ג וכן צי"תמלי ל"ח.

מפירושי הרמב"ם ונתקבל לי וטעמא דרבי יהושע דאמר עד
שלש שעות ביום שכן דרך בני מלכים שאין עומדין ממעטין עד סוף
שעה שלישיה ורחמנא דאמר ובקומך עד שעה של כל בני אדם עומדים
ממטחס

ישראל

ובאונס גדול. אפילו לכתחילה מותר מעה"ש: (שו) מלת גומר ר"ל גמר
זמן קריאתה דעד שם רשאי לקרותה עם כרכותיה. ולא אח"כ. אבל ככלל
כמי במלת גומרה. שימור אז קריאתה כדי שיסמוך גאולה לתפלה. דאז
מזוה להתפלל כנאמר ייראוך עם שמש: (שו) זמניות. דהו"ל רביע היום
מעלות

תוספות אנשי שם

הקצו עליו מדאמר' כמנחות ראה מזה זו שנה תלויה מזה אחת ופי' קאי אחת אינה
תלויה בצי"ת ולע"ד דאפי' לפרש"י א"ס דכוון שנתו סימן גוון תכלת טפי מכל שאר
גוויין אי"כ שייך שזכר ראה מזה זו. דעד דלר"א כפי' ז"ל כן דלעו כרתי בצי"ת
איכא. וזה טעמו של רש"י שהוכרח לפ' גיזה משום דר"א. ומה שהקשו החוס' עוד
דבליה מני פעמים יסולס' לראות זמר שאינו צ"ע דכרו כדראה לדיק דקדק רש"י וכי' שלא
עלה שם האנכ' יפה. כלי' דהכל נצטע אלא שיש לזוה מקום שלא יקלט האנכ' כ"כ בתיקין
ולזה ודאי נריך לור גדול. והחוס' פי' א"ח שיש בצי"ת תוליות כו' (מוצא במגלחה
שנתה) וכי"ס הרשב"א ופי' כיכר אלא בלור גדול מפי' שהוליות מעורבות. ופי'
קטא דהר"ב לא ידענא מ"ל. ועוד דבי' ודאי שייך קושיות החוס' דבליה כמי
ידוע שזת תכלת וזה לכן גמור ואין שם ערוב. עס כי' יש לזרות דכסות חוץ דק
ל"ע כי' ממתני' אין ראויה רק מהכרייתא וכמ"ס הכוס' ביומא ובש"ל דמתני'
י"ל כפשוטו מלי' גמור משא"כ בברייתא. ועי' בזה. (הגר"מ): ב"ב ד"ה ע"ד שלש שעות כו' רבינו חיים. כתב המ"א ר"א כו' ל"ח ונראה לי דהכל לכת' מינוטען מעשה' עד
ד"ה"כ. והגר"א ב"ח"ה ס' תני' סוף כתב שמוע"מ מינוטען ועי' מה שכתובת מו"י ס' ע"ו ולע"ד צ"ע בלשון המשנה עד הכה"ס רי"א עד כו' למעט שיע"מ דעשה' עד כו' הכה"ס הוא ג"כ
כלל ג' שעות דר"י אלא דמוסיף יותר ולדבריהם הליל רי"א ג' שעות מהגן. (ש"ב למשניות): תרי"ט ד"ה [שכן] דרך כו' זמן קימה למקת. ע' בתרע"ק בשם הרשב"א. ובש"ל ק"י ע"ד
ד"ה"כ

החכם

ברכות מאמתני פרק א

ר עובדיה מברסגורה

ד בשחר' ג. יא. מ"י פ"א
מ"א ק"מ ה"א ו' י' פ"א
פ"א פ"א פ"א פ"א פ"א
פ"א פ"א פ"א פ"א פ"א
ובערב מברך' 7

תוספות חדשים

אכל כצ"ע מסיק דלא מצי
לכאוי אלא עד שנים ימים:
יש שואל' מ"ש דרש"י
בשכר כל זמן שבי"א שוכב'
דרש נמי ובקומ' כ"ז שבי"א
קיים הדין כל היום. ומיך
המ"א בשלמה בשכר פירות
כ"ז שאכבין אכל קומה לא
יזיקי אלא כשעומד ממנו
אכל אכ"כ לא מקרי קומה
רק עמידה או ישיבה או
הלך וכ"מ בספר החינוך.
י"ח נס' מ"כ כ"ה מ"ה:

ראשון לציון

וסבנתו בעמ"כ. זה אמן
המב"ס פ"י סבנתו בעמ"כ
במתי נפשי נכפי לפי שהוא
יחד מעל במתו ויבן לאתן
ועל דעת ב"ה היה יכול
לקומה והוא הולך או רוכב
ע"כ בהמה. ולפע"מ
שוללי דרכים ונגבים ע"כ.
ולפי"ז יתבאר תמיהה
המב"ס בחידושי' למכתב
ברכות אה"א דל"ר יחזקאל
עשה כדברי ב"ש עשה כ'
כתב בה"ל וא"ז תמה יחי
כ"ד דר"י יחזקאל לומר
עשה כ' והאמר ר"ע פ"ט
אמת כ' ואמר ר"ע כ"ד הי"ח
לחוב בעמ"כ שבעת על
דברי ב"ה ע"כ. ומיך
פירושו של הרמב"ם יתיישב
בבב"ר הוא דב"ל לא פלוג
דברי ב"ש בזה כמ"ש חוב'
י"א. ד"ה ר"י ר"י יחזקאל
ע"ש. רק שר"י הכניס עמ"ו
לכונה לקיים דברי ב"ש
כדל"ה ה"ן מלפניהם לירד
ולסבוח נמי בארץ אחר
ולסיק הסיוע כדי הי"ח כ'
לומר דלא יסי' עשות לכונה'
עמ"כ לכונה שיהי מותר
לקרות כ"ה ועמ"כ עמ"ו
שהם מחזיר על עמ"ו
לע"ז כמ"ש הארבעה נחזשי
כמ"ד: [ח"ר"ס] ד"ה
בשעה שני אדם מ' וכן
דברי הכל העוסק מנוחה כ'
וב"ל דק"מ אע"פ ואמרו
לכ"ס אם כדרכים כן הוא.
וכבר נהגור ממה שאמרו
שיוכל אדם לקר' ק"מ כש"ל
לדבר הרבות אם כן מותר
לקרות ק"מ מי שהוא מברך
זה מה שאנו מתקנים ע"כ
הרמב"ם: [מ"ד] ח"ר"ס ד"ה
בשחר הכל דמ"י ר"י
בברכות כ"ה יחא ליה למתקן
ברישא דשחר דלשכחן כ"י.

יבין

הכול לקרותן בשבת או בלכת כמו שחל"ה (ב) [תמיהה היא איהו נמי
ה"ק. דל"ל דלשבתויה משתבה. שהכניס א"ש לכונה לקיים כמ"ש [בבב"ר] נמי
דף ק"ל א'. ליתא דברי ח"ט ככלל יתב"ר ואל יפטר רק ע"י ג"ע וש"ד
ב"ב דשבת דכל הפסוק מהדבר וטעמו נקרא הדיוט. מ"מ אדם גדול שא"י.
ובכ"ל פ"ב ת"י. ואף למה דק"ל [וי"ד ק"ל] כדמ"ס פ"ה מ"סודי מורה.
במקום דיעבור ואל יתב"ר ח"ט כמ"ש להחמיר פ"ע. ודלא כר"ן [שבת דף כ"ג
ב' והכ"ל"ש נפ"י (כ"י ס') ע"כ] היב"א ליתא ודל"י סכנה. ולא שכיח היזיקא.
מיהו בפרט דמ"ק נה' אלוני מני' [בבב"ר דף כ"א א'] והוא מ"ל"ע שהכניס
את עמ"ו לכסף סכנה נכ"ה [בבב"ר דף כ"א ב'] שהיה סומך ח"ט. שלא יתמו
שומר הארבעה למה נבמ"א. כ"ה הכ"ל כמ"ש דל"ה שם קדושת השם ויחזר שמו
ויבדק [בברכות דף י"ג א']. כ"ה ח"י אשכנזי משתבה הול"ל וסכנתו
הישיבית. ומדקאמר וסכנתו לכסף ש"ת דל"ת"ס מפניו היה מתבטל הסכנה. וגם
הוא ראה ארתו כשנשם משמ"ל: ולי משעו ב"ל דה"ק ליה לאו משום שהיית
בדרך. וכל הדרכים בחזקת סכנה [כיוצאיה פ"ד דהנחת] אלא כדל"ה הי"ח
לחוב בעמ"כ רייקא"ה אשילו לא הי"ח בדרך (ג): (כו) מדלא כתיבי ברשת
בקר"ה. אקדים ברכות דשחרית כדלשכחן בתמיד. כ"כ ה"הו"ע. ולפע"ד
תמיהה למה לא יא"ס א"סכ"א וכדלשכחן בק"ה. ותו' שכתבנו כן. הוא רק ל"ס"ד דש"ס
ללא ידע עדיין מלמדו דובשכבך. מיהא כמ"ש א"מרי' דלהי"ב אקדים הכ"ה
לדשחרית. דמדקא"ה בשחרית. פריש מילי דשחרית: (כו) יולר והאבה:
(בח) אמה: (בא) מעריב ערבים והאבה: (ל) אמת והסכיבו. והכל ז'
ע"ש שבע ביום הללתיך: (לא) פותח וחותם בברוך: (לב) חותם ואינו

שכלתו בדרך קורא ק"ש. [הרמב"ם והוא טענת סופר] כמו
שא"י עמיד להעתיק במשנה ז' פ"א דפ"ה ופ"ג: ד בשחר. הכל
דמייירי בברכות ללא כתיבי בקר"ה. יחא ליה למתקן ברש"א דשחר
כדלשכחן בתמיד דכתיב בקר' בתחלה אכל בריש פרוקן דמייירי בק"ש
דקא"י אקרא נקט ברש"א דערבי' כמ"ש
שם תוספות דלעיל: ושתי' לאחריה.
לשון רס"י דל"י בירושלמי ז' ברכות
הללו על שם שבע ביום הללתיך
(הה"ל ק"ט) ע"כ. ויראו עינינו לא
חשיב דתקנה אחרת היא. תוספות דריש
פירוקן

המית' לקרות כדברי ב"ש וסבנתו בעצמי
מפני הלסמים אמרו לו כדי הי"ח לחוב
בעצמך *שעברת על דברי ב"ה (ה): ד בשחר (ה) מברך שתי' לפניך (ה) ואחת
לאחריה (ה) ובערב שתי' לפניך (ה) ושתי' לאחריה (ה) ואחת קצרה (ה)
ד"י. ובערב ג"ע וי"ד ובערב מברך

מלאכת שלמה

ד בשחר וכו'. מש' ביר' שה' ז' ברכות כנגד שבע ביום הללתיך וכן תמלא
ג"כ בל"ה ס"י ל"ח כב"י שאין פוחחין משבעה קדישים בכל יום כלמ"ס להו
התם שכתבו הנלוים ז"ל שהם ע"ש שבע ביום הללתיך ע"ש. וכ' בס' הרוקח
ס"י ש"ס שאל ר' יצחק הגר מה חטא בקר' מן הערב שבערב אומרים שתי
ברכות לפני ק"ש ושתי' לאחריה ובקרא רק אחת לאחריה. והש"ב לו ר"ת ל"ט
ששחר יש מלות ז' מלות משא"ל בערב ע"כ. ובס' לנח חללת רס"י ל"ח מ"כ
ולפי' שסב"ד הזמן קדים הערב לבקר' דכתיב ויהי ערב ויהי בקר' לך לקחו
הד' שהם הרוב לערבית שא"ל קודם וכן' הסותרים הניחו לבקר' כי רז"ן
מקדימין למנות ע"כ וז"ל ג"כ שם ב"ה ר"ז כי מפני שערבית קדמת לשחרית
דלא הלי"ה הולך אחר היום שיב"א לקחו הרוב של השבע בתחלה ואז"ל כל
המקיים שבע ביום הללתיך כאלו קיים והי"ח בו יומם ולי"ה ע"כ: אחת ארוכה
ואחת קצרה. אשתי' שלפניה קא"י וכו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט זה
פ"י הרמב"ם ז"ל וכו' עליו הר"ש שר"י וז"ל ודוקא כותיב דלא קתי' לפסוח
ח"י

תוספות אנשי שם

וסע"ה וכתב והוא ט"ס. וז"ל והוא ט"ס דף י"א פ"א וז"ל הגמ' ובי' אמר' ממילא
ש"מ דל"ת' בדרך נמי קרי: במשנה ובבב"ר. ע"י ראשון לציון ד"ה סכנתו. א"ס
וא"י תמה שהניח מרב יחזקאל סיוע לפי' הר"ם ולא הרגיש שמרבי' דלח"ר עשה כדברי
ואלו ר"י ורבי"ז פלגי בזה אם פ"י דמשמעותי' כמ"ס. (שב מלחתי כן כ"ס משנת ל' ימן כ"ס
א"ד זיננהיים) והר"ם פסק הלכה כר"י יחזקאל ולכן לא הביא תנודו דלח"ר להחמיר ע"י
משנה ד בשחר. ונראה דשחר הוא קודם שחרית וערב הוא קודם ערבית ולכן כ"ן
כעין חול' של ערב כי ערב הוא המתאחר לכן קדם וכן שחרית. והקדים ר"ן
קדמו לה. (רמ"ז): בר"ב ד"ה שהיה לפניו יולר א"ר והאבה. ובערב כ"כ מעריב
שחרית אבה רבה ובערבית אבה עולה. אכל רחמי' שבי"א כ"י ג"כ כ"י
וגם כ"י מתי"ס שם ויקראת ברכות יולר א"ר ארוכה והאבה עולה קודם
(ש"ל) ת"י"מ ד"ה ושתי' לאחריה כ"י דתקנה אחרת היא נכחו כ"כ שלשה
בשות' והיו יחא"ס להתאחד שם עד זמן תפלת ערבית תקאו לומר פסוקים אלו
שם כה"ס י"ח ארוכות

מלאכת שלמה

הסכימו דברי נית שמאי' קודם): וסבנתו בעצמי מפני הלסמים.
יראה לי דה"פ שכלו עליו לסמים כבר ושללו אותו. ה"ר אפרים אשכנזי
ז"ל. ונלע"ז דהכי דייק לישא דבעמ"כ לומר בעל"פ סכנתו אמו"ס כל
כליו כבר נבזו ושללו. וגם ללא ה"ל למתיי' מפני נופ' סכנתו אמו"ס כל
ודל"ה ה"פ מופי הלסמים שכבר שלטני סכנתו גם בעמ"כ גופי: לחוב.
כ' ה"ר מנחם דליומא"ו ז"ל לחוב בבורק ע"כ. ודוקא מפני שהיה להתחלה
לשבת כדברי ב"ש נחמייב מיהא אכל אם היה מתחלה מוטוס אש' ב"ה מודו
דיכול לקרות כך כמ"ש שהוא מוסה וגם בשל שחרית אם היה עומד קורא כמו
שהוא מעומד א"ע"ש שאינו שלוח נכור. ובירוש' דפרקין ודפ' המתקין ודפ'
אין מעמידין גם בריש מדרש שה"ש נגמ"ס. דברי סופרים חביבין מדברי תורה
תב"ש שח"י ר"ע ח"ט לא קרא לא היה עובר אלא בעשה וע"כ. שבער על דברי
ב"ה נחמייב מיהא ע"ש ופורך גדר יסכנו נח"ש ע"כ. וגם נכ"ר ר"ע כ"כ
גבי פירות שביעית שלא נטושה והשתכן וכמ"ס בביעית פ"ד ס' ב':

תפארת ישראל

הכול לקרותן בשבת או בלכת כמו שחל"ה (ב) [תמיהה היא איהו נמי
ה"ק. דל"ל דלשבתויה משתבה. שהכניס א"ש לכונה לקיים כמ"ש [בבב"ר] נמי
דף ק"ל א'. ליתא דברי ח"ט ככלל יתב"ר ואל יפטר רק ע"י ג"ע וש"ד
ב"ב דשבת דכל הפסוק מהדבר וטעמו נקרא הדיוט. מ"מ אדם גדול שא"י.
ובכ"ל פ"ב ת"י. ואף למה דק"ל [וי"ד ק"ל] כדמ"ס פ"ה מ"סודי מורה.
במקום דיעבור ואל יתב"ר ח"ט כמ"ש להחמיר פ"ע. ודלא כר"ן [שבת דף כ"ג
ב' והכ"ל"ש נפ"י (כ"י ס') ע"כ] היב"א ליתא ודל"י סכנה. ולא שכיח היזיקא.
מיהו בפרט דמ"ק נה' אלוני מני' [בבב"ר דף כ"א א'] והוא מ"ל"ע שהכניס
את עמ"ו לכסף סכנה נכ"ה [בבב"ר דף כ"א ב'] שהיה סומך ח"ט. שלא יתמו
שומר הארבעה למה נבמ"א. כ"ה הכ"ל כמ"ש דל"ה שם קדושת השם ויחזר שמו
ויבדק [בברכות דף י"ג א']. כ"ה ח"י אשכנזי משתבה הול"ל וסכנתו
הישיבית. ומדקאמר וסכנתו לכסף ש"ת דל"ת"ס מפניו היה מתבטל הסכנה. וגם
הוא ראה ארתו כשנשם משמ"ל: ולי משעו ב"ל דה"ק ליה לאו משום שהיית
בדרך. וכל הדרכים בחזקת סכנה [כיוצאיה פ"ד דהנחת] אלא כדל"ה הי"ח
לחוב בעמ"כ רייקא"ה אשילו לא הי"ח בדרך (ג): (כו) מדלא כתיבי ברשת
בקר"ה. אקדים ברכות דשחרית כדלשכחן בתמיד. כ"כ ה"הו"ע. ולפע"ד
תמיהה למה לא יא"ס א"סכ"א וכדלשכחן בק"ה. ותו' שכתבנו כן. הוא רק ל"ס"ד דש"ס
ללא ידע עדיין מלמדו דובשכבך. מיהא כמ"ש א"מרי' דלהי"ב אקדים הכ"ה
לדשחרית. דמדקא"ה בשחרית. פריש מילי דשחרית: (כו) יולר והאבה:
(בח) אמה: (בא) מעריב ערבים והאבה: (ל) אמת והסכיבו. והכל ז'
ע"ש שבע ביום הללתיך: (לא) פותח וחותם בברוך: (לב) חותם ואינו

הדושי מבר"ה

[משנה ד] ח"ו"פ ד"ה בשחר הכא דמייירי בברכות כ' ח"ו"פ דלעיל עכ"ל לא
ידעתי לאיזה תום פרסו אדרבה ע"י ב"ר ב' בחוס' ד"ה אי הכי והריהו בהי"ס
ונס
כ"ס חייב מיתה מהא דתקן אר"י וכו' משמע דלא כפי' הר"ם כאשר הקה"ק כן כ"ס ט"ל.
א"ד זיננהיים) והר"ם פסק הלכה כר"י יחזקאל ולכן לא הביא תנודו דלח"ר להחמיר ע"י
משנה ד בשחר. ונראה דשחר הוא קודם שחרית וערב הוא קודם ערבית ולכן כ"ן
כעין חול' של ערב כי ערב הוא המתאחר לכן קדם וכן שחרית. והקדים ר"ן
קדמו לה. (רמ"ז): בר"ב ד"ה שהיה לפניו יולר א"ר והאבה. ובערב כ"כ מעריב
שחרית אבה רבה ובערבית אבה עולה. אכל רחמי' שבי"א כ"י ג"כ כ"י
וגם כ"י מתי"ס שם ויקראת ברכות יולר א"ר ארוכה והאבה עולה קודם
(ש"ל) ת"י"מ ד"ה ושתי' לאחריה כ"י דתקנה אחרת היא נכחו כ"כ שלשה
בשות' והיו יחא"ס להתאחד שם עד זמן תפלת ערבית תקאו לומר פסוקים אלו
שם כה"ס י"ח ארוכות

ברכות מאומתי פרק א

בשנתן כו' וסיים וטעם
 במשנה ד' הרי נהיה סגיון
 דעתי נמי במשנה ה' דהא
 דהיינו ג' פסוקים הראשון
 שנתמלא דמתיב כשנכנס
 ובקומו וכן סיים ה"ע
 כאן כמ"ס שם תוס' דלעיל
 כלומר דעס כמנו חו"כ ב'
 ד"ה אי הכי סוף ס' או
 שומרת בשלמה דמתוך הקרא
 דנשכבין כו' אלא אי אמרת
 דמתוך הקרא דמתיב של
 עולם איך קפיד אכל מיני
 איך סוף דקתי כו' :
 מ"ח ברסגוריה ד"ה לא
 זכיתי כו' . והומה לו כ"ס
 פקק געט פונט דף
 לה: וכן בקדושת יח :
 תיר"ס ד"ה ולא זכיתי פי'
 סר"ע לא נחתי גס בערוך
 דומ"ס כו' עיני מ"ס כ"ס
 על זה גמולא שבערתי
 ערך זך דאשמע שם דלה
 כדעס בהלן המהבר :
 בא"ד כיוצא בו אהם
 ואמר ולא יקרא עוד שם
 יעקב כו' . י"ל ואל יקרא
 שמו עוד וגו' :

זוכרין יליאת מלרים שיך ספיר ליטנא דמזכירין שעי' פרשנו לניית מזכירין יליאת מלרים : כבן שבועים שנה . פירש הר"ב שהלבינו
 שערותיו וכו' כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות . הכי איתא בגמ' פרק תפלת השחר (כ"ח) . וי"ל דרבותא קאמר ולא זכיתי עד וכו' כלומר
 דאע"פ שהיה חכם מופלג וראוי לנשיאות מלך חכמתו שהרי זכה לגם מפני כן אשילו הכי בזה לא זכיתי עד וכו' וכיוצא בזה לדברי הרמב"ם
 אלא שכתב שאמנם קרה לו השיבה מלך שהרבה לשנות וללמוד ולקרות יום וליילה עד שהשק כמו וזרקתו בזה שנה וכו' ואמר אע"פ שהשדלתי
 והתחברתי עם אנשי החכמה עד ששכתי
 ע"כ כן כבן שבועים שנה לא זכיתי וכו'
 עכ"ד ר"ה לקרב הענין אל הטבע ואלא
 היה זה הנס שהזכירו חו"ל בדבר היוצא
 מן הליקס . ודעתו כיוצא בזה ודעת
 אחרים המלא בס"ד במשנה ו' פרק
 ה' ממסכת אבות : ולא זכיתי . פי'
 הר"ב לא נחתי גס בערוך [כתב] ד"מ
 כן ובהש"ס תניא אמר להו בן זומא
 לחכמים וכי מזכירין יליאת מלרים

אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבועים
 שנה (ה) ולא זכיתי (ט) שתאמר יציאת מצרים
 בלילות עד שדרשה בן זומא שנא' (דברים טו)
 למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים
 כל ימי חיך ימי חיך הימים כל ימי חיך
 הלילות (ו) . וחבאי ימי חיך העולם הזה
 כל ימי חיך להביא לימות המשיח (ז) :
 ח"ג . ימי חיך נשפיר ל"ג אלו ל' פונט וכו"ל ג"ל :

לימות המשיח והלא כבר נאמר (ירמיה נב) הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה'
 אשר העלה וגו' אמרו ליה לא שתעקר יליאת מלרים ממקומה אלא שחא שבעוד מלכות עיקר ויליאת מלרים טפל וכו' וכיוצא בו אהם
 ואומר (בראשית לה) ולא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל וכו' . ומלינו שקראו אח"כ יעקב וכו' ולפי דפשיטה דקרא דהנה ימים וגו' משמע
 כבן זומא . בזה נלחם דאע"פ דמאט ליה רבנן . סגויא בעלמא היא ולא סמכי' עלי' דשאני קרא דיעקב דהתם הדריה קרא בצירוף . כנ"ל . וראיה
 לדברי מן המכילתא שהובא בילקוט פ' בא שלא הביא לדברי חכמים שהשיבו לא שתעקר וכו' ומהו הצעם דבאר פשיטה דקרא דאילני . ורבי לא
 סידר במשנה אלא התחלת הויכוח שבין בן זומא לחכמים בלבד אבל אין נראה לומר שראב"ע לא שמע מאמר וחכמים אומרים דא"כ אין כאן
 טעם כיון שאין חולק ועיין לקמן . והרמב"ם מפרשו לשון זכות שלא זכה לדעת הרמז שגרמו בכחוב לחיוב זה וכו' . גס בערוך פירש לשון
 זכות . ומ"מ כפ"ח מהלכות ק"ט פסק הרמב"ם כבן זומא : עד שדרשה בן זומא . פי' הר"ב בצאתו היום שנחמנה וכו' וכפירש"י וי"ל שפי' כן
 מדאמר בגמ' פ' תפלת השחר (כ"ח) בו זיוס שנחמנה וכו' לא היתה הלכה שהיתה תלויה בציות המדרש שלא פירשנה . וגם מזה ראייה למ"ס לעיל
 דדברי חכמים נשמעו לראב"ע כיון של הלכות התלויות פירשם ראוי שהיו נאמרים כל חלקי הסוטה : שנא' למען תזכור וגו' . ומפני שפרשת
 לילית שגורה צפי כל משני קריאתה ציוס בעבור מלות לילית שבה הלכך הנהיגו לקרותה בלילה לאלת זה הזכרת יליאת מלרים בלילה :

תוספות רע"ק
 מ"ח [את וגו'] מרמי
 להביא לימות המשיח
 הוא דלא קאמר בקיצור כל
 ימי חיך לימות המשיח
 כמו דקאמר ראב"ע כל ימי
 חיך הילית י"ל דדייק
 בלשון להביא לומר
 דימות המשיח אינו בוח
 כמו העוה"ו כי או לא
 יהיה הזכרת ימי"ם עיקר
 אלא פשיטה לשפיר
 מלכות כראיתא בברייתא
 הובא בחו"ס כאן :

מחתי' פליגא על רבנן דהכא מזכירין י"מ בלילות . ומשני ר' בא בשם רב
 יהודה בשם רב שיאמר מודים אהנו לך שהולאתו ממלרים ופדיתו מבית
 עבדים להודות לשמן . מהני' פליגא על רבנן דתמן ויאמר אינו טוגא אלא
 ציוס . כל פשטא ויאמר אינו טוגא אלא ציוס ע"כ : כבן שבועים שנה .
 הייתי נראה זקן ולא זקן ממט אלא שהלבינו וכו' . אמר המלקט
 כן מפורש בפ' תפלת השחר . והירוש' נראה דפליג דתלמודא דידן וכו' דזקן
 ממש הוה . שהביא ברייתא שכחוב זה אע"פ שנגס לגדולה האריך ימים וקאמר
 עלה הלא ברייתא אמרה שהגדולה מקאת ימים ע"כ . ולדידה מאי כבן ע'
 דקרבן לשבועים היה בן ס"ח או ס"ט . ומ"מ אפי' הירושלמי מודה ששנחמנה
 קטן היה ולדרישה אומר שלא היה רק בן שש עשרה כמו שטובח שם עלה ז'
 וגם בפ"ד דתעניות דף ס"ז ע"ד . והבבלי ס"ל שהיה בן י"ח : שנא' כו' .
 י"ל דהאי שגחור מדברי ר' אלעזר הוא . ה"ר יואב"ז ו' . ואינו יודע מה
 מלמדנו שכולן דברי ר' אלעזר בשם בן זומא ות"ק דסתא רישא דמתני' אפשר
 ראב"ע . וכי הרשב"א ו"ל בתדושו עד שדרשה בן זומא כ' הראב"ד ו"ל תמה
 אני בתחלה שלא היו מזכירין י"מ בלילות מנאם שלא היו אומרים לא פ' לילית

מלאכת שלמה
 ולא אמת ואמנה א"כ שמים לאחריה הכי משכחת לה . וי"ל כי מ"ס ולא
 זכיתי מן החורה קאמר ולעולם היו קורין פ' לילית ואמת ואמנה מדברי חכמים
 ע"כ . ואני תמה ע"ז על הקוביא ועל תירושה . דודאי לא היו קורין אותה
 פרשה כלל ואפ"ה היו אומרים שמים לאחריה אלא שלא היו אומרים אמת
 ואמנה אלא מודים אמתו לך כדאיתא לקמן בפ' היה קורא גמרא אלו בן זין
 הפרקים . ולא שהיו אומרים בואותו נוסח שאמרו שם שמזכירין בו י"מ אלא
 שמשם אלו למדים שלפי הפרשות שהיו קורין היו ששין נוסח הגברה שלאחריה
 ולעולם לא היו קורין פ' ויאמר כלל שאילו היו קורין לא היה אומר לא זכיתי
 שתאמר ולקמן בפ' היה קורא משמע שבמקלות הנקומות לא היו קורין אותה
 כלל וה"ו משמע בירושלמי מפני מה חקנו בשחר שמים לפניו ואחתי לאחריה
 ובערב שמים לפניו ושמים לאחריה ואמרו כדי להשוות מדת יום למדת לילה
 כלומר דבשחר קראו ג' פרשיות וגו' ברכות הרי שם . ובערב ב' פרשיות וד'
 ברכות הרי שם כדי להשוות מדת יום למדת לילה . והד אמר משום שבע ציוס
 הללתיך כלומר שבע ברכות. אלא שפעמים שלא היו קורין פרשה ולא ואפ"ה
 היו מצרכים שמים לאחריה ע"כ בקיבור: לימות המשיח . כ"ל את ימות המשיח :

מחתי' פליגא על רבנן דהכא מזכירין י"מ בלילות . ומשני ר' בא בשם רב
 יהודה בשם רב שיאמר מודים אהנו לך שהולאתו ממלרים ופדיתו מבית
 עבדים להודות לשמן . מהני' פליגא על רבנן דתמן ויאמר אינו טוגא אלא
 ציוס . כל פשטא ויאמר אינו טוגא אלא ציוס ע"כ : כבן שבועים שנה .
 הייתי נראה זקן ולא זקן ממט אלא שהלבינו וכו' . אמר המלקט
 כן מפורש בפ' תפלת השחר . והירוש' נראה דפליג דתלמודא דידן וכו' דזקן
 ממש הוה . שהביא ברייתא שכחוב זה אע"פ שנגס לגדולה האריך ימים וקאמר
 עלה הלא ברייתא אמרה שהגדולה מקאת ימים ע"כ . ולדידה מאי כבן ע'
 דקרבן לשבועים היה בן ס"ח או ס"ט . ומ"מ אפי' הירושלמי מודה ששנחמנה
 קטן היה ולדרישה אומר שלא היה רק בן שש עשרה כמו שטובח שם עלה ז'
 וגם בפ"ד דתעניות דף ס"ז ע"ד . והבבלי ס"ל שהיה בן י"ח : שנא' כו' .
 י"ל דהאי שגחור מדברי ר' אלעזר הוא . ה"ר יואב"ז ו' . ואינו יודע מה
 מלמדנו שכולן דברי ר' אלעזר בשם בן זומא ות"ק דסתא רישא דמתני' אפשר
 ראב"ע . וכי הרשב"א ו"ל בתדושו עד שדרשה בן זומא כ' הראב"ד ו"ל תמה
 אני בתחלה שלא היו מזכירין י"מ בלילות מנאם שלא היו אומרים לא פ' לילית

מלאכת שלמה
 ולא אמת ואמנה א"כ שמים לאחריה הכי משכחת לה . וי"ל כי מ"ס ולא
 זכיתי מן החורה קאמר ולעולם היו קורין פ' לילית ואמת ואמנה מדברי חכמים
 ע"כ . ואני תמה ע"ז על הקוביא ועל תירושה . דודאי לא היו קורין אותה
 פרשה כלל ואפ"ה היו אומרים שמים לאחריה אלא שלא היו אומרים אמת
 ואמנה אלא מודים אמתו לך כדאיתא לקמן בפ' היה קורא גמרא אלו בן זין
 הפרקים . ולא שהיו אומרים בואותו נוסח שאמרו שם שמזכירין בו י"מ אלא
 שמשם אלו למדים שלפי הפרשות שהיו קורין היו ששין נוסח הגברה שלאחריה
 ולעולם לא היו קורין פ' ויאמר כלל שאילו היו קורין לא היה אומר לא זכיתי
 שתאמר ולקמן בפ' היה קורא משמע שבמקלות הנקומות לא היו קורין אותה
 כלל וה"ו משמע בירושלמי מפני מה חקנו בשחר שמים לפניו ואחתי לאחריה
 ובערב שמים לפניו ושמים לאחריה ואמרו כדי להשוות מדת יום למדת לילה
 כלומר דבשחר קראו ג' פרשיות וגו' ברכות הרי שם . ובערב ב' פרשיות וד'
 ברכות הרי שם כדי להשוות מדת יום למדת לילה . והד אמר משום שבע ציוס
 הללתיך כלומר שבע ברכות. אלא שפעמים שלא היו קורין פרשה ולא ואפ"ה
 היו מצרכים שמים לאחריה ע"כ בקיבור: לימות המשיח . כ"ל את ימות המשיח :

בועז
 רבינו הגדול הני"ל וי"ל מ"ס ירדתי הרב כ"ל דה"ג רימא דנק"ט דשחרית מעדו
 צ"ה . אינו מהדומה . דהרי עממא דב"ש אינו רק מדרשא דזקנומן . ובהא
 פליגי ב"ה א"ן להחמיר כב"ש . משא"כ בפחלה דעממא דר"א
 דמחורכת בולקת יפה . ובמילאות לא פליגי עליה ר"ע . רק דר"ע ס"ל דא"ל
 להחמיר . ככה"ג שרי להחמיר [ושד לא הועילו הקיבורין לעיני הכבושים .
 דלפע"ד לדרבה . דהא דנקבו ב"ש נק"ט דשחרית עממא דזקנומן . ולא משום דבדרך קימה או"ל דרך כבוד . ה"ס משום דרעו לנמר לעכב שלא יקרא ק"ט
 אלא משומד . דאי משום דרך כבוד . בלא אפשר או שרי . וי"ל דלמא רק בחובה פליגי ב"ה . דאינו משכב . ולעולם דלמא כ"ל דמורו . אע"פ כרמ"א דשכ"ס
 יתנגלו ע"ז זד קולא בשל ערביה דהרואה יסבור דדרשין דרך קימה] :

יבין
 כל הק"ט דלוחיתא] : (לה) חף דודאי אני חכם מופלג . מדהסכימו משמתיא
 שאריה נשיא . שגראה בי שיבה בואותו יום שמוטו נשיא : (לם) לא נלחתי
 בראיות לחכמים : (ם) ובחרו בפ' לילית . מדשגורה צפי כל : (מא) ואע"פ
 נלחם . דפשטא דקרא . טפי' כוחיה משמט :

דפשיט ליה רבנן כו' והרמ"ז
 ללנות היו דודאי דמי חיך דתדווייהו צו"ס עיקר ולימות המשיח עפל . אבל לרבנן לא הוי כל דאיידי עטלה דומיא דמי חיך דמירי בעיקר בעוה"ו ותשובה זו נלחתי י"מ וכו' . ולפי' מ"ס ב"ל כדברייהו וכו'
 מזכירין י"מ לימות המשיח אפי' שגם הוא ידע שמזכירין בזהו ספלה ולא שאל כך אלא כדי לתפוש את החכמים בדבריהם . דכבר ידע ששיבו לו לא שתעקר י"מ וכו' . והנה ממילא תשובתם הו'
 סייעתא לרבדי דבין דמי חיך מירי בעוה"ו דיע"פ עיקר אי"כ כל גמי י"ל דמירי בלילות צוה"ז שז"מ עיקר דאלי"כ לא דמי אהדי כנ"ל . (ש"ל) : בא"ד וב"ב כפ"ח מה' ק"ט כו' כוונתו פשוטה שהקשה על
 מרמז"ס ח"ן דכ"ז לא נלח לחכמים כו"ל לפסוק החכמים . אמנם דעת הל"ח בהיקר לפני רמב"ם דכ"ז לא נלח לחכמים אפי' בעיקר עיקר הדין . ורישא דקתי מזכירין י"מ בלילות הוא מלחמ'
 מוחלוק אלא שראב"ע רצה לעמוד על הדבר מחוזה קרא למדוהו ולא זכה ליה עד שדרשה ב"ז מקרא דכל ימי חיך . וחכמים נחלקו ע"ז דמשא אין רחיה אבל עכ"פ הדין דין אמת ואפי' שפיר פסק הר"ם
 ומשם שפירש שם מקרא דכל ימי חיך לאו משום דבובר ככ"ז רק הביא הקרא לראיה שמוזה להביר י"מ דשוקר מנות ספור י"מ מהך קרא לומר . (לה"ע) : ד"ה עד שדרשה בו וי"ל שפי' כן מלחמ' ס'
 ויש להקשות איך הו"ל לשנות משנה זו כיון של במשנה דידים פ"ד או בצוטה פ"ה : (מ"ג) : ד"ה שנא' כו' הלכך הסתייג בו . י"מ למאי נקט עממא דמרגשיה הלא בגמ' יד' אמר איני סלקך
 חף אמת'י מתחילתן כו' דקא מתחיל במעשרה וכוון כו' ש"מ עממא אחרינהו הוא וכוני מעשרה קטע שלו אינו מוטיל דהא לא אמרי רב דבי אל בני ישראל וגו' ח"ה אפי' כו' ע"ס . (ר"י) :

תפארת ישראל

הלכתא גבירתא כללא דפרק א'

משנה ג' מותר לקרות ק"ש בשחר ובערב בין יושב בין עומד ובין הולך ולא שוכב. וכל העובר על דברי ב"ה מתחייב בנפשו [אב"י אבל בכפר שוכב ואינא סורחא לעמוד קרא שוכב]:
משנה ד' ברכת ק"ש. רשמייה. ויצר ואהבה לפניו ואמת לאחריה. ודעריבת. מעריב ערבים ואהבה לפניו. ואמת והשכנעו לאחריה. ובין ביה או ביה או ביה רק ברכת ראשונה שלפניה פותחת והוחמת בברך [וב"כ] ברכה ראשונה שבתפלת שמונה עשרה. וברכה ראשונה ואחרונה שבברכת התורה. וברכת ראשונה של ברוך וברכת אירוסין. וברכה ראשונה ואחרונה שבו' ברכות שתחת התורה. וברכה אחריונה שאחר קריאת המנינה. וברכת קידוש היום. וברכת קידוש הלכנה. וברכת המפיל קודם השינה. כולן פותחין והחמין בברך. אבל שאר הברכות של ק"ש בין שלפניה ובין שלאחריה [הן רק חותמין בברך]. וב"כ ברכת השניות והשניות. בין רק פותחין בברך. ובין כאלו או כאלו אינו רשאי לשנות המסבע שפבעו בהן חז"ל: **משנה ה'** צ"ל פרשה ציצית בק"ש גם בלילה מדססופר בה יציאת מצרים שהיו לחוכיות גם בלילה [ו"ל דנקס כן הוא אחר דין הברכות משום דגם בברכות שאחר הק"ש צריך לחזור ולחזיר יציאת מצרים כדי לחזירה יפה יפה. דאחר כנת הלז דף הדברים]:

פרק א' משנה א' ארבעה זמנים יש לק"ש של ערבית וסומך בחשן. והיינו כוכבים. הצות. ושחר. כן החמה. דלכתחלה מצוה לקרותה כל מיר שיוכל לראות ג' כוכבים קבנים בהשקפה אחר (היינו שסמכים ו"ל) וע"כ לא ישתנה עד אחר הצות. ובידיעבר גם עד עלות השחר יצא (עשה"ל) היא עשה וחומש זמנית קודם הנץ החמה] ורק פנאנס. גם בקרא קודם הנץ החמה יצא [אב"י אנוס כשכור או חולה]. וב"כ העלאת קדישם ואכילתן אף שמטראויריתא מותר לתעלות ולאכלן עד עלות השחר. אפ"ה אמרו חז"ל להעלותן או לאכלן אחר הצות [אב"י לרמב"ם. אבל שא"פ דמכתביר כותחירי ובע"ז יצוק"ל בפירושו סי' י"א מותר להעלותן עד עלות השחר]: **משנה ב'** המשה זמנים יש לק"ש של שחרית. וסומך לשון שרש. לשמש. הכרה. שחר. רביעי היום שלישי היום. דהמצוה מהסומך לקרותה י' מינוטין קודם עלות השמש. אבל מותר לקרותה משיכיר חבירו הרגיל עמו קצת. בשמיר רחוק מסני ד"א. ובידיעבר גם בשקרא אחר עלות עמוד השחר יצא (ע"י משנה א'). ובאנוס גדול גם לכתחלה מותר לקרותה אחר עלות השחר. ואולם וטנה לבסוף עד רביעי היום מעלות השחר עד צאת הכוכבים. ובלא קראת מותר לקרותה ערין עם ברכתיה עד שלישי היום (בר"כ) ובלא קראת ער או יקרנת בלי ברכות:

בו"ע

מסתפיקנא במדינת האפוסיות כמו בעירנו דלנני או קאפסנהאנען וטאקאקאלס וכדומה ששם בכל חודש יוני ויולי לילה כיום יאיר. ולכ"פ גם בחנות הלילה יסל להכיר היסב בין חבלת ללבן. מתי זמן ק"ש וזמנית. ואל"ל לומר ששקבע שם כפי מה שהוא בניסן ותשרי. דהרי מעשים בכל יום בתג הסבועות שאותן משערים כל הלילה. מיד כשיבקע השחר מתחללים. אלמא שאין משערים אחר עלות של ניסן ותשרי. ודו וכו' ח"ו גם לענין שבת הול' במקומות ה"ל אחר ניסן ותשרי. דלף שעי"ז יהיה חומר בכניסה. עכ"פ עי"ז יהיה קולא ביציאה במאלי שבת. וכ"כ יש להסתפק לענין ק"ש של ערבית ותפלה וחמיה: ואכנסם נענין חילוק המקומות שבמקום א' מקדים הלילה לנח. ובאחרת מאחרת לנח. כגון ה"ל לא קביענא לי. דגדולא שורת הדין טוחן. דכל אדם נידן לפי מקומו ושעתו. ור"ח"י מלאמרינן (שבת ק"ח ב') יהא חלקי ממכניס שבת בסבריה וממונ"ש כצפרי. משמע ודאי דרק מדת הסידות ק"ה הוא. אבל לפי שורת הדין נידן כל אדם לפי מקומו ושעתו. אף שלפ"ז בשעה שעשין קידוש של שבת בערבית סבריה עדיין אופין ומשלין כצפרי. וכ"כ במו"ש אפסא [אב"י ע"י רבינו יונה פ"ח דברכות (דף מ"ג ב'). ד"ל ששכבריה היו מגמרים כלים בע"ש ונאפרי במו"ש לכבוד שבת עי"ש וכ"כ בגמורה]. ולה"ל מ"נא"ש כחצונה ס' מ"ה סבריה ונאפרי חוץ תחום א' ונ"ל דלפ"ה לא היה חובב רק מדת הסידות כמ"ש רש"י בש"ס דמתוך סבריה עמוקא מתשכח מבע"ל. וכן כצפרי לסיפור מדיזשבת כהר בשוד שהחמה שוקעת נראת לשם אור גדול. מיהא דברי ע"ר אלמ"ז זוק"ל ה"ל"ל דכל אדם נדון בה לפי מקומו ושעתו הם דברים צרוכים. וע"י קודם מ"ב ס' ח"ו ויקרא השבת לנין אחר א"י בח"י שעות. וע"י בעל המאור בפירושו לגודל חרות חות או אחר הוקח (ר"ה דף כ' ב') וכו' בני שמחלל שבת במקום זה חייב סקילה. וזמקום האחר מותר לכתחילה לשאת מלאכה. וא"כ אין ישראל שומרין שבת כולן יחד בשעה אחת וזמנן אחד. אפ"ה כך קדשנו הקב"ה במלתיו וטנו לממור כל אחד שבת בשבתו לפי מקומו ושעתו: ולכן מלאו הן נעניי דברי המדפיסים אחר הדשים מקריבו בלו לנין בהלתות זמן יציאת הכוכבים בתעניות. כל עיר ועיר לפי מקומה. אבל בזה הסבילו עשות שלישי שמי הזמנים לפי שמי המקומות רק לענין תעניות דקילו. ולא כמו כן גם לענין כניסת ויציאת שבת דמורי: אולם עיקר ספקיהו הוא רק במדינה לפימה בקין שאין שם לילה ממס כלל

פרק ב' א' היה קורא בתורה: פרשת קריאת שמע: והגיע זמן. קריאת שמע: אם כיוון לבו יצא. לדברי האומר מלות לריבות כונה לרין לפרש אם כיוון לבו שיהא מתכוין ללאת ידי חובתו. והאומר מלות אין לריבות כונה מפרש אם כיוון לבו לקרות כנקודתן וכהלכתן^ו לנאפיקי קורא להגיה שאינו קורא התיבות כנקודתן אלא קורא ככתיבתן כדי להבין בהסרות ויתרות דבקריאה כוונתו לא ילא ואין קיימא לן כמאן דלמר מלות לריבות כונה: **פרק ב' א' היה קורא בתורה** (א) והגיע זמן המקרא: אם כיוון לבו יצא ויאם מלאכת שלמה **פרק ב' א' אם כיוון לבו ילא**. סי' ר"ע ז"ל אם כיוון לבו לקרות כנקודתן וכהלכתן וכו' אמר המלקט כן סי' תוס' ז"ל וכך נראה קצת שפי' הרמב"ם ז"ל.

הרושי בהרי"ח. חו"ס ד"ה ולא זכיתי. פי' הרב לא נצחתי כ"י וסכל מקום בפ"א מה' ק"ש פסק הרמב"ם ככ"י עכ"ל ונראה שגם הרמב"ם דאם אין הלכה ככ"י רק ראש"ש בעצמו סובר כמותר א"כ הל"ל ולא זכיתי לומר כ"י אבל לשון שתאמר שמשע שוכח שכל העולם אומרים וא"כ ע"כ נמצו ונמרו באותו מעמד שהלכה ככ"י וכל העולם אומר וא"כ לפי האי' זכיתי נצחתי זה גם כן הנצוח סראמר לשון שתאמר ככ"ל אם כן ע"כ נמצו ונמרו ככ"י וראש"ש הכי ס"ל אם כן נצחם לרבנן מה שנפסק הלכה ככ"י וכל העולם אומרים ככ"ל וק"ל:

ר' עובדיה מברסגורה ברכות היה קורא פרק ב' תוספות יום טוב ציונים

פרק ב' א' היה קורא בתורה: פרשת קריאת שמע: והגיע זמן. קריאת שמע: אם כיוון לבו יצא. לדברי האומר מלות לריבות כונה לרין לפרש אם כיוון לבו שיהא מתכוין ללאת ידי חובתו. והאומר מלות אין לריבות כונה מפרש אם כיוון לבו לקרות כנקודתן וכהלכתן^ו לנאפיקי קורא להגיה שאינו קורא התיבות כנקודתן אלא קורא ככתיבתן כדי להבין בהסרות ויתרות דבקריאה כוונתו לא ילא ואין קיימא לן כמאן דלמר מלות לריבות כונה: **פרק ב' א' היה קורא בתורה** (א) והגיע זמן המקרא: אם כיוון לבו יצא ויאם מלאכת שלמה **פרק ב' א' אם כיוון לבו ילא**. סי' ר"ע ז"ל אם כיוון לבו לקרות כנקודתן וכהלכתן וכו' אמר המלקט כן סי' תוס' ז"ל וכך נראה קצת שפי' הרמב"ם ז"ל.

א' היה קורא. י. כ"ה. כ"ה א"ס כיוון לבו. מ"ח פ"ז מה"ל ק"ש ה"ל"ל סוף פ"ה יח פ"ה ע"ה א"ל פ"ה ס"ה:

תוספות חדשים
 [ה"ר"ב] ד"ה הגיע כו'. לריבות טווח עכ"ל וכו'. כ"ע ס' ה' ודוקא במלת דאורייתא אבל לא במלת דרבנן מ"א בשם אחרונים וכו'.

תוספות רע"ק
פרק ב' א' [אות יד] בה"ב ד"ה והגיע זמן כו' לאפיקי קרא להגיה מהר"ר כ' דקרא להגיה היינו דרך מן שמביט בספר להג' מעצמו נופלים דברים מפני טבלי שרוצה לבררם

פרק ב' א' היה קורא בתורה: פרשת קריאת שמע: והגיע זמן. קריאת שמע: אם כיוון לבו יצא. לדברי האומר מלות לריבות כונה לרין לפרש אם כיוון לבו שיהא מתכוין ללאת ידי חובתו. והאומר מלות אין לריבות כונה מפרש אם כיוון לבו לקרות כנקודתן וכהלכתן^ו לנאפיקי קורא להגיה שאינו קורא התיבות כנקודתן אלא קורא ככתיבתן כדי להבין בהסרות ויתרות דבקריאה כוונתו לא ילא ואין קיימא לן כמאן דלמר מלות לריבות כונה: **פרק ב' א' היה קורא בתורה** (א) והגיע זמן המקרא: אם כיוון לבו יצא ויאם מלאכת שלמה **פרק ב' א' אם כיוון לבו ילא**. סי' ר"ע ז"ל אם כיוון לבו לקרות כנקודתן וכהלכתן וכו' אמר המלקט כן סי' תוס' ז"ל וכך נראה קצת שפי' הרמב"ם ז"ל.

תוספות רע"ק
פרק ב' א' [אות יד] בה"ב ד"ה והגיע זמן כו' לאפיקי קרא להגיה מהר"ר כ' דקרא להגיה היינו דרך מן שמביט בספר להג' מעצמו נופלים דברים מפני טבלי שרוצה לבררם

תוספות רע"ק
פרק ב' א' [אות יד] בה"ב ד"ה והגיע זמן כו' לאפיקי קרא להגיה מהר"ר כ' דקרא להגיה היינו דרך מן שמביט בספר להג' מעצמו נופלים דברים מפני טבלי שרוצה לבררם

ברכות היה קורא פרק ב

[ה'ר"ב] ד"ה ובאמצע
הפך כו' וה"ל בלחוד פסוק
מן תפסוק כענין ובשמיני
ש"ע ר"י ס"ו (שם) : [שם]
ד"ה ובאמצע כו'
פסטי היראה אדם שהוא ירא
מפני שמה וירגורו ע"ל
וכן כתב הרמב"ם אצל הר"ש
והרשב"א הקשו דש"ע ד"ן
לך דבר עומד בפני פיקוח
נפש ופיקוח מפני הכבוד אדם
כבוד ופיקוח היראה כגון
אביו או רבו :

כונה עיני מה שכתבתי במשנה י"ד פ' ג' דסוכה : [בפרקים שואל וכו' ומשיב וכו'] פ' ה'ר"ב שואל כו'. ובישיבה הקטנה דלמחי לא פירש
התנא ולמחי הכא שואל בשלום ומשיב שלום כדחנן בסוף המשנה ומשיב שלום לכל אדם והשיב בני מהר"ר שמואל ש"י דבפור י"ד סימן ר"מ
וה"מ"ב דהשואל שלום לרבו אומר לו שלום [עלך] רבי וכשמיבו אומר רבי ומורי וא"כ כל שכן דמפני היראה שיוסיף ולא ראה התנא להאריך

אבל בכל אדם שאינו נרדף להוסיף קחני
התנא שלום. וכדי לאמצעיין מלהא
אבן אורחיה דבכל אדם אין מוסיפין

ומפני
ד"ח. ואם לאו לא יצא בשמיני י"ג ד' מהות אלו ולי"ל נדמים במילה. ובאמצע נד"ל באמצע.
ממנו בחכמה ובשיב. ואין לרדף לומר שמשיב להם שלום אם הקדימו לו : ובאמצע. הפרק : שואל מפני היראה. אדם שהוא ירא מפניו שמה
היראה

ראשון לציון
[משנה א] בירוש' ד"ה
ובאמצע הפרק שואל
מפני היראה אדם שהוא ירא
מפניו שמה וירגורו ולי"ל
שמיני כו'. וז"ל הר"ש
מפני היראה. פירש' אדם
שהוא מתירא שמה וירגורו
ולא היראה לו פסיקתא שאין
לך דבר עומד בפני פיקוח
נפשו. ויראה לחפיו ולמנו או רבו
חשני מפני היראה דכתיב
למו ורבו יתירו וכן מורה
רוב המורה שמים ע"ל.
והנה הר"ב שפ"י ד"ה שואל
מפני הכבוד כגון אביו או
רבו כו' לא מצי לפרש כו'
הר"ש דהכא. אבל דע
ד"ל רש"י שואל מפני הכבוד
שואל בשלום אדם נכבד
שראו להקדים לו שלום ע"ל
וה"ו יודע ד"ל הרמב"ם
בפירוש המשניות שואל מפני
הכבוד כגון אביו או רבו
או חכם ממנו ומפני היראה
א"ש שהוא מסודר ממנו כגון
אביו או מוכר ע"ל. ויראה
שה"ל את ענינו המשנה
הר"ש ולפיכך לא כתב
בלשון שמיני והר"ב שמה
וירגורו אלא כתב כגון אביו
או מוכר לומר שמפני יראה
וממנו שלל יראו ארתי נכבדו
מכבוד. ויראה בהוסיב
הרשב"א ח"ל שואל מפני
היראה אדם שהוא מתירא
שמה וירגורו ולי"ל הר"ב
ז"ל ותמוה לו כו' ע"ש
שהאריך בביאור הדברים.
וז"ל העיר הרמב"ם כתב
כפירוש' ופירושו לא מצינו
אלא פירוש' : וגם בתבירו
פ"ב מהלכות שמיני ד"ן ע"ל
כתב מי שהוא מתירא ממי
כגון חכם וכו' וכו' כן
כו' ופ"י הכ"מ שהוא מתירא
שמה וירגורו אביו או רבו
מתירא שמה וירגורו ע"ש :

מלאכת שלמה

ח"ל ה"ר יונה ז"ל גסון דקורא להגיה ר"ל שהיה מגיה ודרך המנהיג
הוא כשמיני בשני הספרים שלפניו כדי לתקן מהאחד לחבירו שפעמים
מוכר התיבות והספוקים כענין זה נ"כ דרך הסופר בשעה שכותב לכתוב
בשפטים. ומש"ה אמר שאם היה קורא בזה הענין מתחלה ונתחין אחר
כהגיע לפ' ק"ש לקרות כל הספוקים כלם כדגים יא"ש ע"כ. וזכרוננו א"ר
נא זאת אומרת ברבות אינם מעכבות. כ"י מדלל קחני אם כוון לבו ואמר
ברכותיה יא"ש דח"ל לה. וע"י ב"מ"ש ז"ל דחמיד סוף ס' א'. וז"ל ב"ה א"ח
סוף ס' מ"ו וז"ל מלאכת להרשב"א ז"ל בתשובה ח"ל ח"ל דתקן היה קורא
בתיורה ובגמ' וזמן הקורא א"ש כוון לבו וז"ל מהספרא דחזרו ואומר ברבות
בפני עממין ואע"פ שאינו קורא ק"ש שהברכות לא נתקנו על ק"ש תדע שהרי
אינו מברך על קריאת שמע וכו' כ"ה ח"ה משמו דהא דתקן ירד לפסול אם יסול
לעלות ולהתכבד ולקרות עד שלא תקי המנוח יעלה ויתכבד ויקרא דמתפאר
שחזר ואומר ברבות בפ"ע מן הענין המוכר ע"ל. וז"ל ב"ה שם ס' ס' :

יבין

[יב"ל דלהכי לא קאמר גבי מפני הכבוד והיראה שואל בשלום דקאמר
בסיפא ומשיב שלום. דקמ"ל דבכ"י אפילו שואל לו משיב מיני אחרים.]

תפארת ישראל

יבין
[יב"ל דלהכי לא קאמר גבי מפני הכבוד והיראה שואל בשלום דקאמר
בסיפא ומשיב שלום. דקמ"ל דבכ"י אפילו שואל לו משיב מיני אחרים.]

תוספות אנשי שם

ורעיו לקיחה הויה שאפשר לשער הניקוד ולא יתחין לקריאת הפרשה ע"ל. והדברים
שלנו מסיין דכדרי הגאון ז"ל דאע"פ שאמר הניקוד ומכ"ש שקורא התיבות בלחנן
כ"ו א"ש אינו מסיין לקריאת הפרשה דהיינו להבין פ"י מלכות לא יא"ל. והפרשה נדפס
בלשון לאו דוקא אלא בפסוק ראשון שני ותמוהין דברי המ"ש ע"ל מש"ה הרמב"ם
נראה שם כ"ה"ב אצל אבן עזריהו דלפ"י הויה המורה המורה לפסוק ראשון הוא כוונה
פ"י המלות למד. ונקרא כדרך הלומדין שני. א"כ לא א"ש מ"ש הר"ע בחזרו ש
ובשאר א"ש לא כוון יא"ש א"ש היה קורא דכדכ"ו דמשמע דבפסוק ראשון א"ש קורא
דכדכ"ו לא יא"ש א"ש לא כוון. וק"ל ש"ך לא כוון בקורא דכדכ"ו כקדושי גמ' והא ק"ל
ק"י. וע"פ ז"ל דל"ל הר"מ ז"ל דהכוונה הממונית בפסוק ראשון היא לקבל עליו
עומד' ולא שני בקריאה כדרך הלומדים. וע"פ ז"ל כ"י א"ש אמת לומר דהר"מ ס"ל דנתחלת
הבדולא כשפסקה ש"מ מנות זריבות טונה לא ידע עי"ן ש"ש מלוק בין פסוק ראשון
לשאר. ובפסוק ראשון ש"ך עוד כוונה אחרת דקבלת שמ"ש. ולכן הקשה ש"מ מנות
זריבות כוונה. וברדלי כוונה דמתי' כוונה לאלה קאמר. דה"ו דלפ"י למד מלות א"ש
כוונה לאלה אצל מי' מודד דלר"י כוונה פ"י המלות כ"ל. והיינו מש"ה ד"ל יתח
דל"ל דלפ"י כוונה פ"י המלות א"ש יקשה עליו ממשניות ומכ"ה הכתב הקאשול אומר
הר"י מ"ה דל"ל הר"ב ד"ש מלוק בין פסוק ראשון לשאר ע"כ מש"ה המורה
הסדר לפסוק א' הוא כוונה דכדכ"ו פ"י המלות א"ש כוונה לאלה בין פסוק
ראשון לשאר. וא"כ ש"ר מלוק לפרש כוון לבו דמשניות ג"כ כוונה זו. ובפסוק
ראשון. וז"ל א"ש ככתיב דכוונה פ"י המלות כ"ל. והר"ב דל"ל ק"ש. והר"ב דל"ל מלמד רב
התם אומר ש"ש יב"ל ה' אלהים ה' אחד ואלים בשניה יא"ש ז"ל דבשאר א"ש כוונה פ"י
המלות לא ש"ש. ולכאורה זו היא ראיית ברורה דלכ"י דברי הר"מ ז"ל. אבל דל"ל גם הר"מ ז"ל
עודם בקורא להגיה ואינו קורא התיבות בלחנן כפי' הר"ב דל"ל יא"ל. ולפ"י יהיה דברי
הר"מ נכ"י כהתחלת הסוגיא וכתבנו מתקנתה ז"ע : בשפנה יצא. ושמע' מהכא
הר"י מ"ה דל"ל הר"ב דכדכ"ו מעכבות כו' ועד איכ"ה למשמע מהכא ללאורע דלפ"י פסוק
בין פ' ל' שיעור כדי שיקראו את כולה זאת נכדוהי יא"ל. דהא בקורא להגיה
דלדוקי להא מתני' גמ' טונה איכ"ה בין פ' ל' ופ"י יא"ל. (הרשב"א) : בפרקים.
מ"ו זה אמת שפיר מקרא בין פ' ל' לפרש' וכו' מ"ה מ"ה הר"ב ש"י לקמן במתני' מ'ה
מה הם הפסוקים וכן מ"ה בין הפסוקים. והוא מ"ה המקרא (טובים) אל הפסוק על
הפסוק שהוא מקום שמתחלקים הדברים א' הוא וז' הנה. ומהו השאל אחר לקרא
לכל חלק מדבר שלם כמתחלק לתקום רבים בשם פרק. פרק ה"ד. ופרק הו"ע.
ופרקי האסכתות. ולכן יתכן גם לומר בלחוד הפרק ובין הפרקים. ומ"ה כשאומו
בפרקים בשמש הר"מ מוכרת להפרש' על מקום שמתחלקים הפרקים זה וזה וכן כשאומו
על הפרק : ב"ב ד"ה ובש"ב. וא"כ שמיני. וז"ל לומר דל"ל מלמד ר"מ. אבל המכ"ה
וס"ל דל"ל בלחוד משיב לבי' וזה פליג א"ש. דל"ל לא הו"ל ל"י להוכיח בפרקים
בין דל"ל פליג רק אלהים. וז"ל דגמ' אומר חב"ד מתחלה וס"ל וז"ל שמיני.
וה"ו ח"ה ה"י בלא חסרי' והכא. היינו משום דבאמת קן דרך התנא למתייב כה
דברים דלח"ו כו' וז"ל וז"ל קחני וז"ל בדיח' וכו' ודל"ל דקאמר חסרי' מהכ"ה היינו
משום דבהכ"ה ח"מ למעט' ולפרש בלא זו וז"ל וז"ל. דהא מצי דל"ל מפרש הכ"ה בלחוד
היינו משום דקחני דל"ל לא פליג ר"י בפרקים ובל"ל אב"ל ר"מ עממין נרדף לפרש דכ"י
כבו. וז"ל קאמר דבלחוד ר"מ פירש דקחני ומתירא מתחלה מדברי ר"מ. אבל המכ"ה
מזיין לפרש בלא חסרי' דה"ה (ל"ל) : ח"ה ר"ה בפרקים פ"י אב"ל כ"ה א"ש כו' :

חדושי רע"ק

דריי סתעק וכפי דאמרין
בשופר דמברך גמ' :
שלא רצה לתקור אלא
דמעצמו נעשה התקיעה
מפני דריי סתעק ולכ"ע
לא יבא :

ברכות היה קורא פרק ב

למה קדמה שמע ליהוה אלהים
 שם פ"א וי"ב ס"ד ס"ח ס"ט ס"י
 פ"ד ו"א ו"ב ו"ג ו"ד ו"ה ו"ו
 ו"ז ו"ח ו"ט פ"א פ"ב פ"ג פ"ד
 פ"ה פ"ו פ"ז פ"ח פ"ט פ"י פ"יא
 פ"יב פ"יג פ"יד פ"טו פ"טז פ"יז
 פ"יח פ"יט פ"כ פ"כא פ"כב פ"כג
 פ"כד פ"כה פ"כו פ"כז פ"כח פ"כט
 פ"ל פ"מ פ"נ פ"ס פ"סא פ"סב
 פ"סג פ"סד פ"סה פ"סו פ"סז
 פ"סח פ"סט

למה קדמה שמע ליהוה אלהים
 שם פ"א וי"ב ס"ד ס"ח ס"ט ס"י
 פ"ד ו"א ו"ב ו"ג ו"ד ו"ה ו"ו
 ו"ז ו"ח ו"ט פ"א פ"ב פ"ג פ"ד
 פ"ה פ"ו פ"ז פ"ח פ"ט פ"י פ"יא
 פ"יב פ"יג פ"יד פ"טו פ"טז פ"יז
 פ"יח פ"יט פ"כ פ"כא פ"כב פ"כג
 פ"כד פ"כה פ"כו פ"כז פ"כח פ"כט
 פ"ל פ"מ פ"נ פ"ס פ"סא פ"סב
 פ"סג פ"סד פ"סה פ"סו פ"סז
 פ"סח פ"סט

מפסיקין בין אני ה' אלהיכם לחמת וכן הלכה: והיה אם שמוע נהג
 בין ביום בין בלילה. דכתיב בה (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם
 ותלמוד תורה טובה בין ביום ובין בלילה: ויאמר אינו נהג אלא ביום.
 דלית ביה פ' לילית שאינה נהגת בלילה דכתיב (במדבר טו) ודאיתם

אז יהושע בן קרח למה קדמה שמע
 ליהוה אלהים שמע ליהוה אלהים
 עול מלכות שמים (י) תחלה ואחר כך
 יקבל עליו עול מצות. והיה אם שמוע לויאמר (ד) שוהיה אם שמוע
 נהג ביום ובלילה (ט) ויאמר (ט) אינו נהג אלא ביום (י): ה' הקורא
 את שמע ולא השמיע לאונו יצא. רבי יוסי אומר לא יצא (י).

ח"ג אלא כדי ג"ג. תחלה ג"ג. יקבל משג"ג מקבל. ביום ובלילה ג"ג בין ביום בין בלילה ו"ה
 משג"ג ו"ה ג"ג. אלא ביום. משג"ג ביום בלבד. לאונו ג"ג לאונו. יצא ניות' ל"י ר' יהודה אומר יצא.
 גמרא. כלומר כיון דבלשון שמיעה הוסיף הכתוב שמע מיניה שפירק לאונו וכלאו אמר קרא השמע ודלא ככעל כף נחת שכתב קרי
 ביה השמע. כי שמע מבנין קל והשמע מבנין הטסק. ועיין בפרק ז' דטוטה. ומ"ש הר"ב והלכה כח"ק עיין בזה במשנה ב' פ"ק דתרומוה:
 ולא

תוספות חדשים
 להקדים שמו קודם תפלה
 וכתובת הגמרא קמ"ל דרך
 משנים לפתוח אכור כתיוב
 הגמ' [שם] למה קדמה
 שמע כו'. מכאן ראיה גמורה
 לדעת הרמב"ם והעמיה
 הסבורים ל"אין יצא. מ"י
 של ק"ס כן לדרייתא דר"ב
 מהו קאמר ריב"ק למה קדמה
 כו' לא תפס פסוק שוה הו'
 דלרייתא לחודיה וכו'
 שהיה מספר מ"י פ' י"ג
 ולא יענה למה לא הביא
 ר"ה ו' (פ"ג)

בס' תוס' ו"ט דתנא דנפק אמת וי"ב אשתא לישנא הוא דנפק כמו דנפק
 ליהוה אלהים שמע ולא אמר ליהוה בלבד יש לדחות דהתם ליכא למטעי אצל
 הכא דליכא למטעי הו"ל לתנא לאסוקי אדעתיה ולמיתני לישנא שאין בו הטעה
 להכנה. ועוד דהתם אפשר לומר לאסוקי למיתני בהדיא והיה אם שמוע
 משום דלא לישתמע והיה כי יביאר או זולתו. אצל אמת וי"ב ברכה הדא
 היא שמתמלא כן ואין זולתה וא"כ ליכא למיתני אמת גרידא אלא דלמי ש"מ
 כמו שפי' ר"ה ז"ל. ועי' בס' בנות תהלת ס' ס"ז סעף ו' וסעף ס'
 וסעף ו"ד: כהו כו' בסעף דהא דר"ה בין ויאמר לחמת וי"ב לא יפסיק
 היינו דוקא נשקורה כסדר תקנת חכמים אבל אם קרא הפרשיות
 שלא כסדר תקנת חכמים דלא הוי קריאה למפרע כמ"ש ר"ע ז"ל כמנזר לא
 מיירי בהא ר"י: ר' יהושע בן קרחה. י"מ דר"ע קרוי קרחה שהיה קרא
 כדתיב בס' בתרא דנבורות אמר בן עזאי כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת
 השום חוץ מן הקרח הזה. והי"ל בן שמו יאושע דלמרי' בספ"ק דשבוטות
 א"ל יהושע בנו של ר"ע. ואין נראה לר"י דמה שקראו בן עזאי לר"ע
 קרא דבדייתא בעלמא אין לנו לקרותו כן כל שעה לישון גמח הוא עג"ל עלה
 קרא עלה קרא אלא איניס הוה אחריתא הוה שמוע קרחה וקראתה הוה שם אדם עלה
 קרא וטל דהרבה קודם יהושע בנו של ר"ע כן העלו בתוס' שבת פ' שאל
 דף ק"ז והאריכו להוכיח ע"ז ע"ש. ורבינו נסים גאון ז"ל סי' במגלת ספרים
 שהוה רב"ע דלמרינן בירושלמי שהיה קרא. ובפ' יש טולין דף ק"ז האריכו
 ג"כ בזה תוס' ז"ל וכחצו בסוף הדבור הו"ל ועד שפי' רבינו נסים במגלת
 ספרים שגמ"ל דבראיתא רבה דחוץ מן הקרח היה רב"ע אלא אומר ר"ח
 דקראתה הוה שם אדם כמו קרא ע"כ. וגם בס' בתרא דנבורות דף כ"ח כתבו

מלאכת שלמה
 כן. אבל הרגמ"ה ורס"י ו"ל ראיתי בכתובת יד שפי' שם קרחה הוא ר'
 עקיבא: למה קדמה שמע. פי' למה הקדימו אותה לפני כה"כ. וכן
 הו' הר"ל יוסף אשכנזי ז"ל למה קרא דרס"י וספרים דגריס קדמה ל"ל
 טעות דהא קאמר שהיה אם שמוע נהג ביום ולא קאמר טוטה ע"כ וקשה
 לפע"ד ויאמר איפכא דגריס' כפי"א טוטה. וי"ל סמי חדא מקמי תרי ח"כ
 שקד מלא הוא ברוב ספ"י שיהי בידו: ויאמר אינו נהג אלא ביום. מהני'
 נראה דר"ש היא דתיגיב דברייתא בספ"י פ' שלח לך ומייתי לה בפ' התכלת דף
 מ"ג ר"ש סופר הבאים מן הלילית מפני שהיא מ"ע שה"ז. ורבינן פליגי עליה התם
 וקוי"ל כר"מ כמו שפסק הר"י ז"ל ז"ל בריש הל"ק ד"ה לילית וגם הר"מ ז"ל שם
 והאריך דבראיתא ב"ח ר"ח ז"ל: ויאמר אינו נהג אלא ביום. מ"ש בס"ס
 דלעיל. ובגמ' דבדייתא יתיב פטמא אחריתא רש"י ומסיק בגמ' דחדא ועוד
 קאמר הדא כדא"ל יהושע בן קרחה. ועוד ראוי להקדימה משום דשמע יש בה
 עשה דברים ללמוד וללמד ולעשות ללמוד דכתיב ודברת עם ללמד דכתיב וטענת
 ולעשות דכתיב וקשרתם וכתבתם אבל והיה אם שמוע אין בה רק ללמד ולעשות
 ולא לא ללמד ולעשות האך ללמד לבניו. והיה אם שמוע ליהאמר שו' יש בה ללמד
 ולעשות ולעשות אין בה רק לעשות: ה' ולא השמיע לאונו יצא. כו' ה"ד
 שלמה סירילי"ז ז"ל מ"פ במכילתא טעמיה דכתיב על לבב חתר לאונו יצא. כו' ה"ד
 הן הדברים ע"כ ור"י אומר לא יצא דכתיב שמע השמע לאונו וכו' כאלו קרינן
 ש"מ עינין פטוחה והמ"ס דגושה כלו' שמע לאונו מה שאתה מוסיף מפיך וכו'
 כמסעל הדגוש. ירושלמי תני מתפלל ולא השמיע לאונו יצא למי נכרעה לר' יוסי
 היידין ר' יוסי הדא דתיגיב הקורא את שמע ולא השמיע לאונו יצא ר"י אומר
 לא יצא ע"כ אכן בחוספתא תניא יכול יהא משמיע קולו לאונו כבר פי' בזה
 היא

ראשון לציון
 [משנה ב] מתני' למה
 קדמה שמע. מנשה
 טננ' איתא פרשה שמע
 וכדרי המטה שביורבאמי
 איתא לר"י כ"ק למה קדמה
 שמע ליהוה אם שמוע אלא
 שיקבל עליו כו' ויאמר
 אינו נהג ביום ובלילה כו':
 ע"י טוטה ו' (פ"ג)

חדושי סתרי"ח
 מ"ב ויאמר אינו נהג
 ביום עכ"ל המשנה. אין
 להקריק דהלא לפי' ראב"ע
 ולכן וזמא והלכה כפוחין
 אנו ואשרים פ' ציצית
 בליה ששה יציאת מצרים
 נמצא נהג ג"כ ביום
 ובליה וריא קדמה בתורה
 לכוין. ו"א דהלא כמה
 שיקיים יש בתורה וידיה
 מצרים ולמה לא נאמר
 אותם אלא משום דכבר
 תקנו לומר פ' ציצית
 ביום ששה יציאת ויש
 נזכר יציאת מצרים ג"כ.
 לכן מוכרים אותה ג"כ
 בליה. אבל העיקר נתקנה
 לומר רק ביום ששה פ'
 ציצית והיא אינה נהגת
 רק ביום:

י בין תפארת ישראל י בין

מלכות שמים. דלמי ה' אלהיכם הר"י מלכות (מ"ה דף ל"ג א'). כ"ל:
 שו) דכתיב ולמדתם: שו) ר"ל לילית: (יו) ומדלא קאמר בחד מנייהו
 דקדמה לחברתה משום דהיא דלורייתא וחסברתה מדרבין. שמעינן מיניה
 דכל ג' פרשיות ק"ש הן דלורייתא (שאניס לוד): (יח) דשמע ר"ל השמע
 לאונו. ולת"ק ר"ל בכל לשון שאתה שומע. וק"ל דבדיעבד יצא (מ"ה ס"ב)

מפי יראה וכבוד לא יפסיק (מ"ה ס"ב). ולרמז"ס ר"ל לא יפסיק
 כיון בין פרק לפרק. רק כמו באמנע (פ"ג מק"ט): (יב) דל"ל מדקדס
 בתורה. דל"כ פרשת לילית קודם לכוין. אע"כ אין מוקדם ומאוחר
 בתורה. ח"כ מסתבר להקדים והיה אם שמוע מדאמר בלשון רבים:
 (יג) דיהרג ולא יעבור עליו: (יד) דלפסא מסתבר. דוואמר לית בה נמי

למה קדמה שמע וכו'
 משום דכ"פ שמע לא כתיב
 רק להכנה את ה' ולא כתיב
 בה שלא לעבור עטרה טובתים
 וגם לא כתיב מה לא שר
 ולא עושה. אבל כ"פ יהיה אם
 נאמרו בה כל אלה וע"ל
 ה"ב מפני שם' שמע מתחלה
 בעול מלכות שמים אבל ג'
 והיה מתחלה בעול מצות. והיה
 שאמר פ' והיה לויאמר משום
 דכ"פ והיה נאמר מזה הטעם
 ה"ב לכה נהג וכו' וי"אמר
 נאמר וכתבתם את כל מצות
 ה' ועשיתם את כל מצותיו וגם
 מלת קדש דכתיב והיה אם
 קדושים שלא נזכר כתיב ה'
 כראשיתו וגם א"כ הולאי
 תתם

תוספות אנשי שם
 דאובל צדור חוס גדול דרשאי לאלול קודם ק"ש ואפי"ה ס"ל לביה דברכת הין קודמו ע"כ
 ומ"ז למה לא יומא דמזרח דלורייתא מקרי מקדש כנגד מנה דרנן דקודמו וע"ק.
 ועי' מ"ש הל"ח דרפ"ח. (ע"כ משכ"פ זרע ק"ש מהאזן מו"ה שמואל קריינד ז"ל):
 ה"ש ד"ה אלא ביום כו' כי המנהג האמיתי כו'. ר"ל דלמיתא הפירש טובה בלילה
 כלי ספ"א. רק שהיו ש"ס בה חזו טובה אלא ביום דהכרת יצאת מרים לא לנשיין
 בפסוק וז רק כסוק למען טובתו. ובפסוק וז חזו טובה אלא ביום דהכרת יצאת מרים לא לנשיין
 לית משא"כ ביהוה א"ש שנתעו על ת"ת ועל מנהג שיהיה ביום ובלילה. (ל"א):
 א"ה א"ה ד"ה ר' יוסי כו' ככל לשון. וה"י קתיי ש"מ. גמ'. והלאה כ"ז
 לה"ד דה"ה דת"ק הדוא ר' יהודה בלכתהה מני פליג וכרמי דבדייתא ס"ל. אבל
 למסקנא דר"י כרפ"ה ס"ל ולכתהה מנהג דלריד להשמיע לאונו מדכתיב שמע. א"כ
 א"ה מני ס"ל חתיי ש"מ רק שאביר שוה דוקא לכתהה וכו' וי"ס ס"ל אף דביעבד. ו"ל
 דר"ב ס"ל דמדורייתא אין לחלק בין לכתהה ליעבד והא דמיימי מקדא הוא אשפתא
 בעלמא: בא"ד והלכה כתי"ק. לא ביאר דהיינו דוקא דביעבד כמו שפירש א"כ
 דקדוזה האחות שכתב והלכה כר"י מיהא לכתהה כו' דכתיב א"ש גמ"ס ס"ק דתרומוה.
 ועוד י"ל דכיון דכתיב א"כ דר"ב לומר שלא ירס החוק ס' מילתא ש"מ דר"ב נמי לכתהה
 (השמיע)

במשנה אלא כדי שיקבל כו'. ירוש' ל"ג אלא. ומאן דגרס ליה י"ל דה"ס שכל מ"ש
 בס' ח' כהו כשייה מוחה ותפ"ח ואין מעלה לשמע אלא ש"ס בה עומ"ס. וכוונ'
 במלת שמע טוטיקין למפרע עומ"ס. (כמ"ז): בתי"ח דבי' למה קדמה מלאך ר"ה
 וכו' וכתב בגאון דתשובת שאנת תריס כו' ב' ואין ר"ה וכו' דאין טעם הקדימה תלה
 בהא מפני שהיא ד"ת דהא קודם היום היו ד"ת כדאמר ברי"ם מיי שמונו וכו' ואפי"ה ברכת
 הין דרבנן קדים לה כדאמר ברי"ם אלו דברים. ואפי"ה ב"ה לא קאמרו דברת סיוס קודם
 אלא משום דיוס גורס לין טיבוא וכו' אבל מוטעמא דברת סיוס ד"ת וברכת הין דרבנן
 לא קאמרו ועוד דלמך התם וכו"א מנכ"ר על הין וכו' שהיין גורס לקדום שחאמר ד"ת
 ברכת הין מדינה וברכת סיוס אינה תיביר ושאינו תיביר תיביר קודם ואמרי' מלי
 ד"א וכו"א התם תיביר והכא תהא ה"י תיביר ויהו וכו' ואפי"ה דשל תורה יש לה קדימה
 על של ספרים א"כ מלי קאמרי ב"ה ה"י איכא תיביר הכי התם גבי ברכת סיוס איכא
 תחלה דה"ל מו"ס וגבי ברכת הין דהוא דרבנן לכתב רק תיביר ע"כ חוב דבריו בקנה.
 ויש להשיב לכאורה דהא דברת סיוס ד"ת רק בלא קיבל שנת כפתלה כתיב בגמ' א"כ רע"א
 ס"ק א' וקודם מנאס טעודה רבנן תקינוה ועימי ב"ה ברוב בני אדם שמתפללין ערביה
 ואכלין בלילה אלא דאין משיבין בזה אם הארי התי לאמר מוזה דלמו לא מייירי מני

למה קדמה שמע וכו'
 משום דכ"פ שמע לא כתיב
 רק להכנה את ה' ולא כתיב
 בה שלא לעבור עטרה טובתים
 וגם לא כתיב מה לא שר
 ולא עושה. אבל כ"פ יהיה אם
 נאמרו בה כל אלה וע"ל
 ה"ב מפני שם' שמע מתחלה
 בעול מלכות שמים אבל ג'
 והיה מתחלה בעול מצות. והיה
 שאמר פ' והיה לויאמר משום
 דכ"פ והיה נאמר מזה הטעם
 ה"ב לכה נהג וכו' וי"אמר
 נאמר וכתבתם את כל מצות
 ה' ועשיתם את כל מצותיו וגם
 מלת קדש דכתיב והיה אם
 קדושים שלא נזכר כתיב ה'
 כראשיתו וגם א"כ הולאי
 תתם

ברכות היה קורא פרק ב

ר' יוסי אומר יצא . מ"י
 שם טור ע"ג ע"ג ע"ג ע"ג
 הקורא למפרע מ"י ע"ג
 י"א טור ע"ג ע"ג ע"ג ע"ג
 קרא וטעה . מ"י ע"ג
 ס"ב ע"ג טור ע"ג ע"ג ע"ג
 ד' האומנין מ"י קוראין .
 מ"י ע"ג טור ע"ג ע"ג ע"ג
 ע"ג טור ע"ג ע"ג ע"ג ע"ג
 רש"אין . מ"י ע"ג ע"ג ע"ג
 ע"ג טור ע"ג ע"ג ע"ג ע"ג

ולא דקדק באותיותיה . כמו שפירש וכחכמת שמהא כתיבה תמהא כך פירש ושנתת שמהא משנה תמה כך פירש בעל קא נחת. [אומנין עיון בש"ס הוא שכתב כן דהא מני רבי עובדיה קמיה דרבא ולמדתה שיהא למוך תם כדי ליתן ריוח בין הדבקים . וזכספרי ספר מעדני מלך כחכתי למה לא למד מושגנתה המוקדם .

ולא דקדק באותיותיה . להולין בשפתיו יפה צב' חיבות שהתיבה השניה מתחלת בלוח שהתיבה הראשונה נגמרת כגון על לצבך עשצ בצבך ואזכרתה מהרה אם אינו נטון ריוח בניהם להפרידם נמלא קורא אותם שתי אותיות בלוח אחת : רבי יוסי אומר יצא . והלכה

חדושי מהרי"ח

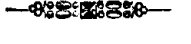
מ"ג בת"י ד"ה ולא דקדק באותיותיה כמו שפ"י וכחכמת וכו' למה לא למד מושגנתה המוקדם כו' ע"ג . ונראה דמושגנתה לא מצי דייק דהיה יכול לומר באמת כשישגן לבניו אוי' בודאי יבנים הענין והיבב הדוא לשון שגן הרב השגן אבל מאי דכתיב ביה רבית ורבית בס דוא ענין בפני עצמו ואין קפידה אם לא יקדק . אבל ולמדת הנוכח בפ"י והיה אם שמוע כתיב בפ"י ולמדת אותם את בניכם לרבר כס גו' נמצא ע"כ ה"ם ולמדת את בניכם לרבר כס שרידור והיה תם ולקדק באותיותיה . ואינו ענין בפני עצמו ודק' :

ועיון עוד שם. . והא דנקט הר"ב התם תוכרו וכו' . שהרי אין ראוי וכו' [כדתנן במ"ג פרק קמא דלכות] כלומר ולכן יש קפידא יתירה בהתו' ז"ן . ולעולם בכל האותיות יש לקדק : הקורא למפרע . וכתיב הר"ב ומיהו וכו' שהרי אינן סדורין כן זו אחר זו בתורה ורבי יהושע לא קפיד לעיל אלא לכתחלה וכן

קרא ולא דקדק באותיותיה (ט) רבי יוסי אומר יצא . ר' יהודה אומר לא יצא . הקורא למפרע (כ) לא יצא . קרא (כג) ושעה יחזור למקום שפועה (כד) : ד' האומנין קורין בראש האילן (כה) או בראש הגרנך (כו) מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה (ט) :
 ח"י . או בראש י"ג ובראש .

הא דתנן בין ויאמר לאמת לא יפסיק היינו דווקא בשקורא הפרשיות כסדר תקנת חכמים . הר"ב ורא"ש : יחזור למקום שטעה . מ"ש הר"ב והרמב"ם אומר וכו' . בפ"ב מהלכות קריאת שמע ועב"ז בסיון ס"ד כתב מאוס שגרך להפסיק בין שולם ועד לואהבת (כנ"ג ט"ז ס"ד דפסחים ג"ו) . א"כ זהו הפסק הראשון שגרך לחזור לו ומאחר שברור לו שכבר קרא פרשה אחת מק"ש א"א שלא קרא עוד לעולם ועד ולכן אינו

דכתיב והיו הדברים שהייתן יהו כלומר כמו שהן סדורין בתורה ומיהו אם הקדים פרשת ויאמר לפרשת והיה אם שמוע ופרשת והיה אם שמוע לשמע נראה לז"ן זה תשוב למפרע ויאל שיהי אינן סדורות כן זו לאחר זו בתורה : יחזור למקום שטעה . אם בין פרק לפרק עשה שאינו יודע בלוח פרק הפסוק ולראש איזה פרק יחזור חוזר להפסק ראשון שהוא היה אם שמוע . והרמב"ם אומר שהוא ואהבה את ה' ואם בלוחות הפרק פסק שיעוד הפרק שפסק בו אכל אינו יודע בלוחות מקום מילותיו פרק פסק חוזר לראש אותו הפרק . והיה קורא וכחכמת ואינו יודע אם שמוע חוזר לכתבתם של שמע ואם נסתפק לאחר שהתחיל למען ירבו אינו חוזר שעל הרגל לשוט הוא הולך : ד' גרנך . שורה של בניו אבנים כמו נדבכין די אבן גלל צעזרא (ו) ואע"ג דמסתפי דלמא נפלי ולא מנו מסוגי לא הגריסו חכמים לרדת דק"ש לא בני כוונה אלא פסוק ראשון בלבד : מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה . ללוחות רמני היה וצבי כוונה הלכך יורדין למטה ומתפללין :

הכנס מלך מלכים ליהוה לכס וכו' וכמו שחמנו פ"ג ק' כולאחי וכו' ע"ג זה תל חוכת עבודת ה' על כ"י כימור . ע"ג שבימני שאינה טענת בלילה :

מלאכת שלמה

ממלאכתם נפרק ראשון : בראש האילן . בירושלמי כיני מתמתין . פי' כן נרסח משמתיו הסועלין קורין בראש האילן והאומנין קורין בראש הגרנך דלא שייך אומנות בלקיפת פירות אלא אבנין קאי אומנין . ע"כ : הגרנך פי' הרמב"ם ז"ל מנהג בני קירות בעפר להניב שני לוחות ומשליבין העפר בלמעט וירקעו אותם בכלי עץ יד עד יאחו חבנית הקיר ויקשר ואח"כ מסרין הלוחות ההם מן הבנין אשר בו וזה המעשה נקרא אצל ב"ה היום בלשון ערב טפא"א והלוח האחד מאלו השנים אשר בו יבנה ויכוון הקיר קורין אותו נדבך . וזהו פי' המלה על אמתתה . וענין מ"ש בראש הגרנך ר"ל בראש הקיר בשעה שיהיו עומי המלאכה רוקעין ומתשין בין הלוחות הנקראין נדבך . עכ"ל ז"ל וכן פי' ג"כ בפ"ב דלולס : מה שאינם רשאין לעשות כן בתפלה . נראה דהא דלא קתני אצל לא מתפללין ולמדנו דאם נדיענד התפללו שם ילאו י"ח . אלא שלכתחלה אינם רשאין לע"ם שהעמחן שיוטו את לבם למקום . והיינו דוקא בשאר כל האילנות אצל בראש היתה או בראש התאנה

היא מדברת על לבם וקולה לא ימנע ע"כ ומשמעות גמ' דידן כדברי הירושלמי וכן הלכה . ומסיק גמ' דמתני' ר' יהודה היא דכדיעבד אין לכתחלה לא דקורא לשון ליעבד הוא וללא כר"מ דס"ל אפילו לכתחלה כמ"ס בפ"ק דתרומוס פי' ב' : קרא ולא דקדק באותיותיה . אין זה הדקדוק שיתן ריוח בין הדבקים שזה דבר אחר שהסופר רבא ואמר אח"כ אצל הדקדוק שהזכירו במשנה הוא שלא ירפה הדגש ולא ידגיש הרפה ויהר בקריאת האותיות שלא תבטל אות אחת בחבירתה שלא יאמר וחרף במקום וחרס קף . וכתיב ר"מ ז"ל אפי' כשאומר אותה בלשון אחרת נריך לזכור כ"ל . פי"ד יונה ז"ל : ר"י אומר יצא . ירושלמי רב שמע ר' חייה רב גורס ר"מ במקום ר' יוסי ומו"מ סלגחא טוטיה דהמקל בין השנה ר"מ או ר"י : ד' האומנין . ז' ה"ב יונה . אינו דוקא אומנין דאפי' בעב"ב קורא ג"כ בראש האילן אלא אידי דלארעדי לנימר כפי"א ומתפללין בראש היתה שאינו מותר לבעב"ב אלא לאומניס בלבד כדי שלא יתבטלו נקט ברישא מני האומנין : קוראין . ומ"מ נריבין להבטול

יבין תפארת ישראל יבין

דאף דכתיבא דידה לא ילא . כפי"א ילא . אף דדמי להדרי . ולא דקדק דמי ללא בשמי . וקרא וטעה דמי למפרע : (בג) דבדילג פסוק חוזר מהפסוק ואילך . וצטכח לזיוס פ' דילג . חוזר לראש הפרשה . ובסיים פרשה . וא"י לזיה סייס . חוזר לראשונה . וכו"כ בא"י אס עומד בזכותכם קמא או בתרא . חוזר לקמא . מיהו בהתחיל למען ירבו . א"ל לחזור מדקרא כהרגלו (א"ח ס"ד) : (בד) דק"ש א"ל כוונה רק פסוק ראשון דמלי לפוט שם שפיר : (בה) שורת אבני בנין מיהו כתב רב"י (א"ח ס' ס"ח) דאפי"ה בטלים מייאלכתן עד סוף פרשה הראשונה שהיא קבלת מלכות שמים שלא היא נראה כקורא ארעי . וי"ל דנקט אילן דמסוכן ספי ממדבך . לרבותא דק"ש דמותר ונקט נדבך לרבותא דתפלה דלמור : (בו) דבני כוונה :

באטם קורא בלבו אפילו לכתחלה : (ג) להפריד לזוהיות הדושות ללא לשמע כחד . ככל לצבך . על לצבך וכדומה וכו"כ בכל א' שאחר מ' . כלמדתה אותם . וקשרתם אותם . ומסתח את . וכדומה . ללא לשמע מזהם מה . וכו"כ בהעמט עיו"ן של נבבע ה' . ללא לשמע נבבה . והתחת ז"ן של תוכרו וזכרתם ללא לשמע סמ"ך או סי"ן וכו"כ בהדגש הרפה ורפי הדגש [כן כתב הרמב"ם והרי' ותמתי א"כ ל"ל לרבה למות עשצ בשך כספן פתיל . מדדמו בלוחות כדי גל"ז חר רפוי וחד דגוש . וי"ט] : (ב) דכתיב ולמדתם למוד תם . וקיי"ל דכדיעבד ילא : (בא) הקדים פסוק המאוחר . אצל בהקדים פרשה מאוחרת ילא : (בב) [בג] בני קמאי . נקט , הקורא . וכו' בני נפלאו נקט , קרא . משם דכל תלך מנתייחא . ארישא דידה שייכא .

תוספות אנשי שם

אלא מחמתו פסוק ואילך עכ"ל . ומשמע לי לכאורה שסוד דיעה דמשתעי וז"ע . ומתברר תוס' אלו משמע שם דגלג סיבה א' נריך להתחיל מראש הפסוק אצל הלגוש כ' שא"ל להתחיל רק מאותה סיבה שדגל . ומש"ע הרי' משמע דה"ל סיכא דסליק עיניה אצל הסיבה שדגל אצל אס לא סליק עיניה נריך להתחיל מראש הפסוק או מראש הענין שדגל בו הסיבה : תרי"ג ד"ס יחזור למקום שטעה כו' וטעמו מאריך . ר"ל מרכא . ותניין פסוח . ר"ל נקוד סגול הנקרא פתח קטן . וטעמו חלול . ר"ל שפעה : משנה ד' ברי"ב ד"ס נדבך כו' פסוק ראשון . והא דבני שיבטלו ממלאכתם בפרשה א' לא משום טוטה אלא כמ"ס בראש שלח הא קריאתו קריאת ארעי . (ש"ל) :

לשמי' לאינו דגלג לא שייך כל חלוקים אלו . (ש"ל) : בהשגה למפרע . ל' הכתוב הוא לא ארעי ולא אחוס . יתקאל סי' כ"ד . (רמ"ז) : ברי"ב ד"ס יחזור למקום שטעה כו' שא"ל יודע ס' . משמע דמ"ט טעה שא"ל יודע סיבן עומד בקריאתו יחזור למקום שטעה ר"ל שיחול מהמקום הראשון שסתפק בו שמה עומד שם בקריאתו ונעונו יפלא מאד ל"ל לדחוק כו"ל הכי דהא נובל לפרש שטעה שדגל פסוק א' ויודע לזיוס פסוק דגל ונריך לחזור ולהתחיל מראש פסוק המדולג ואילך . ובהבחייתו-שמנה לקח הר"ב מ"ס הא קתני כס כה"ל קרא וטעה ואינו יודע להיכן טעה . וכו' תוס' ע"ז פי' טעם שא"ל יודע מסיבן טעה ארו סי' יודע מסיבן טעה שדגל סיבה או פסוק א"ל לחזור

